

VOIMAVARA!

Raportti

Voimavara! – Kokemuksia soveltavan teatterin mahdollisuuksista hoiva-alan yrityksissä ja yhteisöissä Pirkanmaalla

1.4.2009-31.5.2009

Minna Mäkinen, Lotta Ora, Riku Roihankorpi ja Kati Sirén

Vipuvoimaa
EU:lta
2007-2013

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO: Soveltavaa teatteria hoivatyössä	3
1.1 Projektin lähtökohdat.....	3
1.2 Soveltava teatteri hoivatyön menetelmänä	5
1.2.1 Soveltavan teatterin työtapoja.....	6
1.2.2 Havainnot hoiva-alasta soveltavan teatterin toimintaympäristönä.....	8
2. TYÖPAJOJEN KOHDERYHMÄT JA TOIMINTA	14
2.1 Lapset ja nuoret.....	14
TAMPEREEN TYTTÖJEN TALO, ohjaaja Minna Mäkinen	15
SVENSKA BARN DAGHEMMET, ohjaaja Lotta Ora	18
2.2 Ikäihmiset	21
ENSI- JA TURVAKOTI RY (SALHOJAKESKUS), ohjaaja Minna Mäkinen.....	21
LEMPÄÄLÄN EHTOOKOTO RY, ohjaaja Kati Sirén	25
2.3 Äidit.....	28
ENSI- JA TURVAKOTI RY, ohjaaja Minna Mäkinen	28
2.4 Päihdekuntoutujat.....	30
MYLLYHOITOKLINIKKA (Tampere), ohjaaja Lotta Ora	30
A-KLINIKKASÄÄTIÖ (Tampere), ohjaaja Lotta Ora	36
2.5 Mielenterveyskuntoutujat.....	39
LEMPÄÄLÄN EHTOOKOTO RY (KUNNARI), ohjaaja Kati Sirén	39
SOPIMUSVUORI RY (Nuorten päivätoiminta), ohjaaja Minna Mäkinen	44
2.6 Nuoret kehitysvammaiset	47
PÄIVÄTOIMINTAKESKUS SINIKELLO, ohjaaja Lotta Ora.....	48
3. YHTEENVETOA PROJEKTISTA.....	54
LÄHTEET.....	58

Draama yhdistää ryhmän jäseniä toisiinsa, avaa uusia puolia itsestä ja muista. Vapauttaa näyttämään eri tunnetiloja.

- päihdekuntoutujatyöpajan osallistuja, Myllyhoitoklinikka Tampere¹

1. JOHDANTO: Soveltavaa teatteria hoivatyössä

1.1 Projektin lähtökohdat

Tämä raportti koskee Opetusministeriön rahoittamaa ja huhti-toukokuussa 2009 toteutettua Voimavara! –projektia. Se toimi Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskuksen yleisötyön kehittämiseen tähtäävän Ylös-hankkeen² rinnakkaisprojektina. Projektin päämääränä oli luoda uusia sektorirajat ylittäviä yhteistyömalleja luovan alan ja hoiva-alan välille, laajentaa soveltavan teatterin menetelmiä ja palvelutoimintamalleja hoiva-alalla sekä vahvistaa hoiva-alan henkilöstön ja asiakaskunnan luovuutta ja jaksamista.

Teatteri-ilmaisun ohjaajat Minna Mäkinen, Lotta Ora ja Kati Sirén toteuttivat projektin aikana useita soveltavan teatterin pilottityöpajoja pirkanmaalaisissa hoiva-alan yrityksissä. Työpajoja järjestettiin Lempäälän Ehtookoto ry:n ikäihmisten ja mielenterveyskuntoutujien ryhmissä, Tampereen Ensi- ja turvakoti ry:n Salhojakeskuksessa äitien ja ikäihmisten ryhmissä, Tampereen

¹ Palautelomake Voimavara! -projektista (työpajan ohjaajan hallussa).

² "Ylös on Tampereen yliopistossa toimivan Tutkivan teatterityön keskuksen hanke, jonka päärahoittajat ovat Opetusministeriön valtakunnallinen Euroopan sosiaalirahasto-ohjelma "Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen kehittämisohjelma" sekä luovan talouden kehittämishanke Luova Tampere." Tiedot: <http://www.yleisotyö.fi/index.html>, 26.8.2009.

Tyttöjen Talolla, Svenska barndaghemmetissä (kaksi ruotsinkielistä lapsiryhmää), Myllyhoitoyhdistyksen päihdekuntoutujien ryhmässä, A-klinikkasäätiössä (päihdekuntoutujien ryhmä), Sopimusvuori ry:n nuorten mielenterveyskuntoutujien ryhmässä ja päivätoimintakeskus Sinikellon nuorten kehitysvammaisten ryhmässä. Tutkivan teatterityön keskuksen tutkija Riku Roihankorpi osallistui joihinkin työpajoihin ryhmän jäsenenä havainnoiden samalla toiminnan piirteitä ja mahdollisuuksia. Tutkijan läsnäolosta sovittiin etukäteen kohderyhmien kanssa ja joidenkin kohdalla vierailuista luovuttiin ryhmän toivomuksesta.

Työpajoissa hyödynnettiin helppoja soveltavan teatterin harjoituksia, joiden tarkoituksena oli tuottaa osallistujille hyvää mieltä ja käsitellä kohderyhmille tärkeitä asioita (esim. haaveet, oma elämäntilanne, jaksaminen). Työpajoista saatiin erittäin hyvää palautetta ja projektin perusteella soveltavan teatterin työtavoille on selvästikin tilausta ja kysyntää hoiva-alalla. Projektin aikana tuotettiin myös oppimateriaalia,³ joka keskittyy forum-teatterin menetelmien käyttöön osana hoiva-alan toimintaa.⁴

Tässä raportissa keskitytään kuvailemaan hankkeen aikana syntyneitä kokemuksia soveltavan teatterin työtapojen vaikutuksista hoiva-alan toimintakentällä ja pohditaan sen mahdollisuuksia lisätä hoivatyön erilaisten kohderyhmien ja henkilöstön hyvinvointia. Vaikka projektin tutkija (raportin toimittaja) on muokannut ohjaajien työprosessin aikana tuottamia tekstejä,⁵ raportissa on pyritty säilyttämään kunkin ohjaajan henkilökohtaiset kokemukset ja näkemykset toiminnan haasteista ja mahdollisuuksista. Ohjaajien raportointeja ei ole kursivoitu tai muuten eroteltu päätekstistä yhtenäisyyden

³ Sirén 2009.

⁴ Ks. myös <http://www.yleisotyo.fi/voimavara.htm>

⁵ Muokkauksesta sovittu ohjaajien kanssa.

säilyttämiseksi, mutta näkökulman vaihdos on ilmoitettu kussakin tapauksessa erikseen.

1.2 Soveltava teatteri hoivatyön menetelmänä

Soveltavan teatterin tai *soveltavan draaman* määrittelemine tyhjentävästi on varsin vaikeaa. Tutkivan teatterityön keskuksen Ylös-hanke sijoittaa kuitenkin käsitteen alle kaikki ne teatterilliset menetelmät ja muodot, jotka ovat erilaisia kuin perinteinen institutionaalinen tapa tehdä teatteria; tapa, jossa valmiista näytelmätekstistä ohjataan näyttelijöiden esittämä ja yleisön katsoma esitys. Näin ollen soveltava teatteri ja draama sopivat varsin monenlaisiin käyttöyhteyksiin ja tarkoitukseen.⁶ Ylös-hankkeessa soveltavan teatterin sisältö on tiivistetty seuraavasti:

Soveltava teatteri on usein *osallistavaa*. Sen tekijöinä eivät ole vain esiintyjät vaan myös ja joskus jopa ensisijaisesti yleisö. Ylipäätään soveltava teatteri hälventää tiukkaa jakoa esiintyjiin ja katsojiin. Soveltavaa teatteria tehtäessä ajatellaan usein, että osallistujien kokemus prosessista on tärkeämpi kuin taiteellinen lopputulos. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö soveltavan teatterin keinoin voisi syntyä myös taiteellisesti kiinnostavia teoksia. Osallistujien henkisestä hyvinvoinnista pyritään pitämään huolta prosessin aikana. Soveltavan teatterin projekteista voi syntyä myös esityksiä, mutta se ei ole välttämätöntä. Soveltavalle teatterityölle ovat tyypillisiä mm. seuraavat asiat:

- Kynnys osallistua on äärimmäisen matala. Osallistujilta ei vaadita mitään osaamista. Kuka tahansa voi osallistua iästä, taidoista ja kunnosta riippumatta.

⁶ Marja Louhijan (2005, 7) määritelmän mukaan soveltava draama ja teatteri hyödyntävät taiteen tekemisen lisäksi myös muita elämänalueita, jotka tarjoavat lähtökohtia draamallisten työkalujen laajempaan yhteisölliseen ja yksilölliseen käyttöön (opetus, yhteisö- ja organisaatiotyöskentely, hoidolliset ja sosiaaliset kontekstit). Näitä lähtökohtia voivat olla ajankohtaiset ongelmat, yhteisölliset, alueelliset ja yhteiskunnalliset kysymykset, arvomaailmojen ja vuorovaikutuksen erityiskysymykset tai tiettyjen erityisryhmien tilausaiheet. Vrt. myös Lampo 2009, 12.

- Vuorovaikutus erilaisten ihmisten välillä
- Osallistuminen on hauskaa ja siitä saa mieleenpainuvan kokemuksen
- Paineettomuus, tulosvastuuttomuus
- Prosessi on tärkeämpi kuin lopputulos⁷

1.2.1 Soveltavan teatterin työtapoja

Soveltava teatteri -käsitteen alle kuuluu suuri määrä työtapoja. Alla Ylös-hankkeen lyhyt katsaus⁸ joihinkin niistä:

Devising

Laaja yleiskäsite, jota usein käytetään tarkoittamaan työtapaa, jossa tuotetaan esitys työryhmän ehdoilla, ryhmän lähtökohdista. Ryhmä laatii yhdessä idean ja käsikirjoituksen prosessin aikana. Hierarkiaa vähennetään; jos ryhmällä on vetäjä/ohjaaja, hän pyrkii olemaan vain yksi ryhmän tasavertainen jäsen. Usein devisingilla tarkoitetaan samaa kuin termillä "toiminnallinen dramaturgia". Toiminnallisessa dramaturgiassa esitys valmistuu prosessin aikana ryhmän yhteisen toiminnan tuloksena.⁹

Forum-teatteri

Augusto Boalin kehittämä osallistava teatterimuoto, jota hän itse kutsuu sorrettujen teatteriksi. Forumteatterissa esiintyvä ryhmä valmistaa etukäteen pienen näytelmän, joka käsittelee valittua teemaa. Esityksessä päähenkilöllä on selkeä ongelma. Esitys päättyy ongelman ollessa vaikeimmillaan. Miten ongelma voisi ratketa? Miten päähenkilö voisi toimia toisin? Yleisön korjaavia ehdotuksia kokeillaan näyttelemällä kohtaus uudelleen toisella tavalla. Yleisö voi myöskin vaihtaa paikkaa näyttelijän kanssa ja näytellä itse.¹⁰

⁷ http://www.yleisotyo.fi/soveltava_teatteri.htm, 25.8.2009. Tekijä Ylös-hankkeen projektiassistentti Arttu Haapalainen.

⁸ Kokoaja Arttu Haapalainen.

⁹ Ks. myös Ventola 2005, 81-82.

¹⁰ Forum-teatterista ja Augusto Boalista, ks. esim. Boal 2000; Ventola & Renlund 2005, 65-73; Sirén 2009, 2-7. Ks. myös <http://www.theatreoftheoppressed.org/en/index.php?useFlash=0>. (Osoite 7.9.2009.)

Improvisaatio

Yleisnimitys ennalta suunnittele mattomalle, ei-harjoitellulle kohtaukselle tai esitykselle. Improvisaatioteatterissa on paljon eri muotoja, lajeja ja harjoituksia, jotka perustuvat paljolti Keith Johnstonen kirjaan *Impro* (esim. 1997). Tärkeintä improvisaatiossa on iloinen itsensä mokaaminen, tilanteeseen tyhjäpäisenä heittäytyminen ja tarjousten vastaanottaminen.¹¹

Prosessidraama / Draamaprosessi

Ennalta kirjoitetun suunnitelman/tekstin pohjalta rakennettu tutkiva draamaopetusjakso, jossa ryhmä rakentaa yhdessä ryhmänvetäjän kanssa fiktion, jossa koko ryhmä toimii yhtäaikaan suurimman osan ajasta, eikä yleisöä ole. Ryhmä toimii joko annetuissa tai itse luomissaan rooleissa tai kuvitteellisessa tilanteessa omana itsenään.¹²

Tarinateatteri (Playback Theatre)

Tarinateatteri on Jonathan Foxin luoma työtapana.¹³ Tarinateatterissa ohjaaja kerää yleisöltä tarinoita. Ohjaaja haastattelee tarinakertojaa, ja näyttelijät toteuttavat (play back) tarinan ydintapahtumat ja -olemuksen draamallisessa muodossa. Esiintyjät suhtautuvat tarinaan kunnioittavasti ja tarinan pohjalta improvisoituun kohtaukseen lahjana tarinan kertojalle.¹⁴

Theatre In Education

Suomeksi TIE tai Teatteri opetuksessa, on työtapana, jossa teatteria käytetään opetuksen ja oppimisen välineenä. Keskeistä on jonkun teeman, ongelman tai idean tutkiminen ja näkyväksi tekeminen. TIE-esitys viedään usein johonkin oppilaitokseen tai muuhun kasvatusympäristöön. Katsojat osallistuvat

¹¹ Ks. Ventola 2005, 82-84.

¹² Ks. Ventola & Renlund 2005, 59-63.

¹³ Ks. esim. http://www.playbackschool.org/about_us_about_playback_theatre.htm;
<http://www.playbackschool.org/>. (Sivujen osoitteet 1.9.2009.)

¹⁴ Ks. Ventola 2005, 84-86.

pohdintaan ennen esitystä, esityksen aikana tai sen jälkeen. Valmiita vastauksia ei TIE:ssä pyritä antamaan, vaan tutkitaan monitahoisia ongelmia, ja pyritään herättämään yleisö miettimään omia ajatuksiaan aiheesta.¹⁵

Yhteisöteatteri

Yhteisöteatterissa käytetään draamamenetelmiä jonkun yhteisön tai ryhmän kanssa. Lähtökohtana on ryhmän oma tilanne. Osallistujien tilanteen pohjalta rakennetaan improvisaatioita, joista voi tulla teatteriesitys. Yhteisöteatterin työympäristönä voi olla esimerkiksi kylä, vankila, työttömien ryhmä, tai vanhainkoti.¹⁶

1.2.2 Havaintoja hoiva-alasta soveltavan teatterin toimintaympäristönä

Kaikki yllämainitut soveltavan teatterin ja draaman muodot tarjosivat mahdollisia lähtökohtia projektin työpajoihin. Sen kohderyhmänä toimineet hoiva-alan yritykset ja yhteisöt muodostivat kuitenkin toimintaympäristöjä, joiden erityispiirteet vaikuttivat keskeisellä tavalla metodien valintaan ja niiden hyödyntämisen laajuuteen.

Tärkeää työskentelyssä oli kuitenkin se, että ryhmät ja niiden jäsenet pääsivät pohtimaan omia valmiuksiaan sekä elämäntilannettaan draamallisin keinoin, etäännyttynä varsinaisesta hoitoympäristöstä ja sen haasteista. Tämän seikan niin ryhmien ohjaajat kuin monet jäsenetkin näkivät keskeisenä etuna työpajojen toiminnassa sekä niiden vaikutusmahdollisuuksien toteutumisessa.

Tutkijan näkökulmasta soveltavan teatterin lähestymistavat oli upotettu projektin toimintaan siten, etteivät ne hallinneet tai ohjanneet keskeisesti

¹⁵ Ks. myös Ventola & Renlund 2005, 64.

¹⁶ Lotta Ora (2009a) mainitsee yhteisöteatterin tunnuspiirteiksi mm. esteettisen ja eettisen kietoutuneisuuden, osallistamisen ja muutoksen mahdollisuuden, tutkimuksellisuuden, sitoutumisen ja paikallisuuden, toiminnallisuuden ja inhimillisyyden taiteen laatutekijänä.

ryhmien tarpeiden tunnistamista. Projektin ohjaajat toki hyödynsivät tietämystään eri lähestymistapojen vahvuuksista, mutta soveltavan teatterin toimintakontekstit muodostivat lähinnä otolliset puitteet useille hyvin erilaisille sosiaalisille ja eettisille kohtaamistilanteille sekä luovan ajattelun hetkille.

Projektin ohjaaja Lotta Ora (2009b) tiivistää havaintonsa hoiva-alan yhteisöjen kohtaamisesta seuraavasti:

Yhteisössä toimiessaan taiteilija herkistyy yhteisön tarpeille. Taiteellinen prosessi ja toiminnan muoto syntyvät aktiivisessa vuorovaikutuksessa osallistujien kanssa. Toiminnan keskiössä on yhteisö. Ohjaaja on enemmänkin mahdollistaja, joka "helpottaa" (vrt. fasilitaattori ranskan kielestä, "faire facile" = tehdä helpoksi) yhteisöä ilmaisemaan ajatuksiaan ja tunteitaan teatterin keinoin. [...]

On hyvä ymmärtää niitä peruseriaatteita ja arvoja joiden pohjalta yhteisössä toimitaan. Yhteisön peruskäsitteistön tuntemus helpottaa myös jalkautumisessa yhteisöön. Jos yhteisön arvomaailma eroaa kovasti ohjaajan omasta arvomaailmasta, saattaa ristiriitilanteita syntyä. Draamatyöskentelyssä korostan aina jo työtilausta vastaanottaessani, että draama on moninäkökulmaista työskentelyä, joka pikemminkin herättää uusia kysymyksiä maailmasta tai käsiteltävästä aiheesta kuin tarjoaa yksiselitteisiä vastauksia. Myös ohjaaja on prosessissa oppijana.

Työpajaryhmien tarpeet ja toimintaedellytykset muokkasivatkin niiden toimintaa koko projektin ajan. Projektissa työskenneltiin vahvasti ryhmien ehdoilla, niiden vaihtelevien valmiuksien sekä niiden valitsemien aiheiden ja ongelmien pohjalta. Samasta syystä tässä raportissa ei keskitytä pohtimaan minkään tietyn soveltavan teatterin metodin välittömiä hyötyjä tai onnistumista työprosessissa, vaan käytännön kokemusten kautta syntyneitä havaintoja vastaavanlaisten projektien mahdollisuuksista.

Käytännön tasolla projektin valmisteluja helpotti merkittävästi se, että Ylöshankkeen projektiassistentti Arttu Haapalainen kokosi Pirkanmaalaisista hoiva-alan yrityksistä ja yhteisöistä listan, jonka pohjalta työpajojen ohjaajat pääsivät

lähestymään näitä ja ehdottamaan yhteistyötä. Alla työpajojen ohjaajien kokemuksia projektin lähtökohdista ja ryhmien muodostamisesta:

Teatteri-ilmaisun ohjaaja Minna Mäkinen:¹⁷

Projektin työryhmällä oli siinä mielessä ihanteellinen asema, että se pystyi tarjoamaan yhteisöille ilmaista palvelua. Yhteydenotoissa tämä seikka on ovia avaava. Silloin kun puhutaan tämäntyyppisestä toiminnasta ja laitetaan summa perään, joudutaan usein toteamaan että "tarvetta toki olisi, mutta ei rahaa sen toteuttamiseen." Nyt tilanne oli siis se, että on tarvetta, rahaa ja tekijät. Työryhmän pitää pystyä kuitenkin myymään palvelunsa, ilmaiseksi tai ei. Tutkivan teatterityön keskus ja Ylös-hanke loivat hyvät puitteet tähän työhön. Ensikontaktin jälkeen taustatuella ei ole enää niin vahvaa merkitystä, vaikkakin se astuu samalla oven avauksella ohjaajan kanssa sisään. Ihminen, jonka yhteisöt oven suussa kohtaavat, on se, jonka kanssa sopimus syntyy tai ei synny.

Tilannetajusta

Minne mennään ja ketä siellä mahdollisesti kohtaamme? Sosiaali- ja hoivatyöhön liittyvissä paikoissa kohdataan ihmisiä, jotka eivät pärjää elämässä ilman ammattitaitoista tukea. Heille on kuitenkin luotu puitteet minne tulla autettaviksi. Soveltavan teatterin ohjaaja on siis heidän reviirillään, mutta myös työntekijöiden työreviirillä. Tässä tilanteessa tärkeitä ovat tulokulma, kontakti ja ensimmäiset katseet, eleet, sanat. Tähän liittyvä vaisto ja tilanteen salamannopea kartoittaminen ovat sisäsyntyisiä ja kokemuksen luomia ominaisuuksia. Ne voivat kuitenkin joskus mennä täysin pieleen, joskus täysin kohdalleen.

¹⁷ Lähteenä Mäkisen projektin aikana tuottamat raportit projektin tutkijalle.

Henkilökohtainen tavoitteeni oli astua työpajoihin omana "työitsenäni", mutta hiukan dempattuna – hattu kourassa, mutta *kourassa*. Tietoisena ja ehdottoman avoimena kontaktille. Ohjaajan pitää paljastaa itsestään jotain jotta voi pyytää kohdeyhteisöltään mitään. Balanssin on oltava kohdallaan: ei voi jäädä ovensuuhun, mutta ei voi rynnätä keskilattiallekkaan. Kohde määrittelee ennakkoon kontaktin määrän suhteessa vastaanottajaan. Sosiaalisesti heikkojen tai varautuneiden yhteisöjen kanssa on oltava varuillaan. Pelkkä katse liian innokkaana tai kysyvänä voi olla jo kova juttu. Hoiva-alan asiakkaan ja hoitajan kohtaamiset ovat myös hyvin erilaisia prosesseja esittely- ja tutustumisvaiheessa. Yksinkertainen ja selkeä esittäytyminen on tarpeen ja syy *läsnäoloon* on ilmaistava nopeasti. Paikallaolijat ovat kukin mahdollisia ryhmäläisiä, joten heidän saamansa informaatio vieraasta on tärkeää jatkon kannalta. On herätettävä läsnäolijoiden mielenkiinto. Esittelyssä on syytä välttää liian monimutkaisia ilmauksia, ja asiantuntijaa tai ihmeidentekijää on turha esittää. "Keittiön kautta" -meiningillä ja sopivilla mausteilla tutustuminen onnistuu.

Työpajojen kiireetön valmistelu projektin kohteissa tuntui luontevalta. Tilanteissa tulee olla toimintaympäristön ehdoilla. Ryhmälle tulee antaa aikaa tutkailla itseä ja päinvastoin. Harvemmin on mahdollisuutta ns. etukäteistutustumiseen, mutta se on suositeltavaa.

Yhteisöjen *työntekijät* ovat avainasemassa ryhmien kokoamisessa. He toimivat linkkinä ryhmien ja ohjaajan välillä, mainosmiehinä. Kurssien sisällöistä on siksi ensiarvoisen tärkeää keskustella henkilöstön kanssa. He ovat asiakkaittensa asiantuntijoita, emme me. Yhdessä suunnittelu sitouttaa myös työntekijöitä työskentelyyn ja mahdollisiin jatkoprosesseihin sekä innostaa ja antaa voimia myös heille. Vuorovaikutus ja ajatusten jakaminen henkilöstön kanssa ovat kaikkia osapuolia hyödyttäviä toimia.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja Kati Sirén

Sirén toteutti projektissa kaksi työpajaa Lempäälän Ehtookodossa, toisen ikäihmisten kanssa ja toisen mielenterveyskuntoutujien kanssa. Jälkimmäinen ryhmä nimesi itsensä "Katin Lumikeiksi".

Sirénin mukaan ryhmien kohdalla oli ensiarvoisen tärkeää kartoittaa aluksi osallistujien fyysinen ja henkinen kunto, jotta ohjaaja voi rakentaa selkeän perusrungon työpajoille. Kummankaan ryhmän kohdalla Sirén ei katsonut järkeväksi edellyttää osallistujien selkeää sitoutumista toimintaan. Työpajojen virikkeellisyys ja osallistujien vaihtelevan kunnan tapauskohtainen huomiointi nousivat teatterillisiä päämääriä tai jatkuvuutta tärkeämmiksi tekijöiksi.

Myös Sirén korostaa tutustumisen ja turvallisuuden tunteen luomisen merkitystä onnistuneen projektin edellytyksenä, varsinkin kun kyseessä on ajallisesti tiivis työrupeama. Kun kohderyhmänä on lisäksi ihmisiä, joiden arkielämä itsessään muodostaa varsin vaikeita haasteita, on näiden haasteiden tutkiskelu oman minän ulkopuolelta tehtävä helposti lähestyttäväksi, kullekin osallistujalle mahdolliseksi prosessiksi. Sirén (2009, 8) kuvaa mielenterveyskuntoutujien työpajan lähtökohtia seuraavasti: "Koska ennalta tiesin, että prosessi tulee olemaan lyhyt ja intensiivinen, valitsin sisällölliseksi tavoitteeksi kaksi yksinkertaista peruspilaria: 1) ilo ja kevennys sekä 2) arjen ihmettely. Halusin käyttää Forum-teatteria työpajanomaisesti arkisten asioiden tutkimiseen."

Ryhmässä työskennellessä tätä prosessia helpottaa tietty demokraattisuus. Viitaten forum-teatterityöpajan periaatteisiin Sirén toteaa, että

[k]un ryhmässä löytyy useampia osallistujia liikuttava aihe, se valitaan yhteiseksi tutkimuksen kohteeksi. Aihetta lähestytään keskustellen ja teatterillistaen, ja sen tutkimista jatketaan purkamalla pienryhmien toteuttamia esityksiä teatterillisen analyysin avulla. Yleisö keskustelee

näyttämötodellisuuden kautta keskenään. Näin sekä synnytetään uutta tietoisuutta että vahvistetaan vanhaa.¹⁸

Ryhmäläisiltä edellytetään samalla valmiuksia toimia yhdessä sekä halua jakaa ajatuksensa muiden osallistujien kesken. Tilannetta ei voi kuitenkaan muuttaa tässä mielessä velvoittavaksi, vaan kukin toimii tilanteessa senhetkisten resurssien ja mielialojen mukaan, vaikka vain olemalla läsnä.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja Lotta Ora

Projektista kirjoittamassaan raportissa Ora lähestyy omaa työkenttäänsä draamaprosessin lähtökohdista (ks. yllä) ja niin sanotun Afrikan mallin pohjalta. Mallin työvaiheet: 1. Esitutkimus; 2. Jään murtaminen; 3. Aiheiden tunnistaminen; 4. Analyysivaihe; 5. Esityksen luominen; 6. Esitystilanne; 7. Jälkityöskentelyvaihe; 8. Arvointivaihe.¹⁹

Projektin käynnistysvaihetta (esitutkimus²⁰ ja jään murtaminen²¹) Ora kuvailee seuraavasti:²²

Voimavarassa liikkeelle lähdettiin Arttu Haapalaisen kokoamasta listasta. Kukin sai ensimmäisessä tapaamisessamme lähteä kohti uusia ammatillisesti kiinnostavia ryhmiä tai omaa erityisalaansa. Tärkeäksi itselleni muodostui saada kokeilla uudestaan jotain tuttua ja turvallista, mutta erityisen haasteellista (kehitysvammaiset nuoret)... Päihdekuntoutusryhmät kiinnostivat myös. Olin aikaisemminkin työskennellyt sosiaaliterapeutina A-klinikkäsäätiöllä nuorten hoitokodissa, en kylläkään taiteen keinoin. [...]

¹⁸ Sirén 2009, 2.

¹⁹ Ora 2009b; Ventola & Renlund 2005, 74-76.

²⁰ "Hankitaan tietoa yhteisöstä, sen historiasta, nykyhetken tilanteesta, haasteista. Tietoa tarkastellaan kriittisesti... Vertaillaan erilaisia näkemyksiä." (Ventola & Renlund 2005, 74.)

²¹ "Tutustuminen. Kerrotaan ajatuksista. Konkretisoidaan mitä yhteistyö voisi olla." (Ora 2009b.)

²² Lähteenä Ora 2009b.

Eräänlainen esitutkimus on myös tunnustella omaa itseään: vahvuuksiaan ja kehittämispisteitään. Se on oman jaksamisen tunnustelua ja rajojen tiedostamista.

Tämän vaiheen jälkeen alkaa varsinainen tiedonkeruun vaihe. Internet oli oiva ja nopea apuväline tutustua yhteisöön, sen arvoihin ja toimintaperiaatteisiin jo etukäteen. Mutta mikä tieto ja perusta nousee tärkeäksi tätä kautta? Miten minä suhtaudun siihen? Ennakkokäsitykset ja valmius muuttaa niitä prosessin aikana nousevat tärkeiksi kysymyksiksi. Pystynkö ottamaan vastaan uutta vai olenko ennakkokäsitysteni vallassa? Voinko/osaanko työskennellä tässä yhteisössä? Yhteydenottovaiheessa pitää osata kiteyttää ja konkretisoida sekä itselleen että kohderyhmälleen mistä on kysymys. Yhteisöille pitää valottaa eri vaihtoehtoja ja olla joustava. Tulee korostaa, että työskentelemme yhteisön ehdoilla. Suora kontakti puhelimitse osoittautui lopulta tehokkaimmaksi tavaksi tavoittaa yhteisöt ja saada tietoa niiden tarpeista.

2. TYÖPAJOJEN KOHDERYHMÄT JA TOIMINTA

Raportti otsikoi ja rajaa työpajojen kohderyhmät temaattisesti, mikä tarkoittaa keskittymistä kunkin ryhmän erityispiirteisiin hoiva-alan ja soveltavan teatterin toimintakontekstien lähtökohdista. Vaikka ikä-, sukupuoli- ja ongelmakeskeiset määreet osuvat joissakin ryhmissä päällekkäin, ne on pyritty rajaamaan lähtien projektin kysymyksenasettelusta ja huomioiden juuri niiden valikoituminen työskentelyn kohderyhmiksi.

2.1 Lapset ja nuoret

Lasten ja nuorten ryhmiä projektissa oli yhteensä kolme, joista yksi toimi Tampereen Tyttöjen Talossa ja kaksi Tampereen ruotsinkielisessä päiväkodissa

Svenska Barndaghemmetissä. Näissä ryhmissä projektin tutkija osallistui yhteen ruotsinkielisen päiväkodin tapaamiskerran toimintaan.

TAMPEREEN TYTTÖJEN TALO, ohjaaja Minna Mäkinen

Tyttöjen Talon luovan ilmaisuuden ja toiminnan ryhmä kokoontui tiistai-iltaisina klo 16-19 kaikkiaan kuusi kertaa. Työpajoja markkinoitiin nimellä "Varaslähtö kesään". Ryhmä sai itse valita draaman keinoin käsiteltävät aiheet ja kiinnostuksen kohteet. Taustana toimivat laajemmat ryhmäläisille ajankohtaiset aihepiirit, kuten naisena olemisen ja tulevaisuuden mahdollisuuksien pohdinta sekä omien päämäärien selkeyttäminen. Ote teemoihin oli improvisatorinen ja avoimen draamaprosessin²⁴ keinoja hyödyntävä.

Ohjaaja Minna Mäkisen kokemuksia ja ajatuksia kokoontumisista:²⁵

Ensimmäinen kokoontuminen 21. 4.

TAMPEREEN TYTTÖJEN TALO²³

Tampereen Tyttöjen Talo on osa Settlementti Naapurin toimintaa. Se avattiin vuonna 2004 Tampereen ydinkeskustassa. Kohderyhmänä Tyttöjen Talolla ovat 12-28 -vuotiaat Pirkanmaalaiset tytöt ja nuoret naiset, jotka tarvitsevat tukea naiseksi kasvamiseen ja haluavat pohtia ja kehittää omaa identiteettiään. Toimintaa rahoittaa RAY ja Tampereen kaupunki. Lisäksi Talon toimintaa ovat tukeneet useat tamperelaiset toimijat.

Tyttöjen Talon työmuotoina ovat:

- vuorovaikutteiset tyttö- ja tukiryhmät
- yksilötyö
- avoin toiminta
- likkalähdöt
- koulutukset ja tapahtumat
- vapaaehtoistyö
- verkostotyö
- maahanmuuttajatyö

²³ Tiedot: <http://www.naapuri.fi/fi/tyomuodot/index.php?id=16>; <http://www.tytto.fi/fi/index.php>. (Osoitteet 1.9.2009.)

²⁴ Ventolan & Renlundin (2005, 59) mukaan avoimessa draamaprosessissa "ohjaajalla ei ole etukäteissuunnitelmaa draaman kulusta. Hän toimii tilanteessa ikään kuin rinnalla kulkien ja auttaa ryhmää työskentelyssä." Työpajojen tavoitteita ohjaavat ryhmän taustat ja sen itselleen asettamat aiheet sekä tehtävät. (Ks. mt.)

²⁵ Lähteenä Mäkisen raportit projektin tutkijalle.

Paikalle pieneen ryhmätyötilaan saapuu 11 tyttöä. Toiminta alkaa esittelyllä ja tutustumisella eri muodoissa. Ryhmäläisissä on toisilleen täysin tuntemattomia jäseniä, mutta osa on keskenään tuttuja jo vuosien takaa. Saadakseni käsityksen tyttöjen toiveista ja tarpeista teetän laajalla skaalalla harjoitteita ja tutkailen kiinnostuksen kohteita. Ilmassa on ujoutta ja arkuutta. Tila on myös haaste, koska liikkuminen ja isojen harjoitteiden teettäminen on mahdotonta. Ryhmäläisiä poistuu välillä, koska osa oli vain tutustumassa Tyttöjen Talon toimintaan.

Toinen kokoontuminen. Ryhmäläisiä kuusi. Minua oli varoitettu tyttöjen liikkuvuudesta ja kevään kutinasta. Alkuun tuntui aika oudolta aloittaa noin pienellä ryhmällä. Pääsimme kuitenkin loistavaan työvireeseen. Teimme tyttöjen senhetkisistä tunnelmista tilanteita ja harjoittelimme erilaisia jännittäviä tilanteita, joita kukin tulee kohtaamaan omassa elämässään. Ryhmä toimi mahtavasti yhteen ja tulokset olivat sen mukaisia. Tuntui, että ydinryhmä oli syntynyt. Sovin henkilökunnan kanssa, että ryhmästä tulee avoin. Sinne voi siis tulla koska itselle sopii, vaikka vain kerraksi. Tästä syystä suunnittelen seuraavat kerrat "ydinryhmää" ajatellen, mutta varaudun muuttamaan suuntaa kulloisenkin osanottajaryhmän tarpeiden mukaan.

Kolmannella kerralla paikalla on viisi nuorta naista. Koska ryhmä on ilmoitettu vapaaksi, voi käydä niin, että joku osallistuu hetken ja lähtee pois. Tämä johtunee myös siitä, että tietty ydinryhmä on jo syntynyt. Vierailijat vaistoavat, että olemme kokeneet jo jotain yhdessä ja meille on muodostunut omanlaisemme tapa olla ja toimia. Siihen tilanteeseen ei ole enää niin helppo pompata "ulkopuolelta". Tämä on tietysti ryhmäläisten kannalta myös hyvä ja yhdistävä asia. Olemme tehneet tärkeitä avauksia nuorten omaan maailmaan ja kontakti syventyy ja laajenee sekä suhteessa minuun ja ryhmäläisiin. Sitoutuminen on tapahtunut ja se taas puolestaan lisää turvallisuutta ja

kiinteyttä ryhmässä. Toimintalinja on kirkastumassa ja siitä on yhdessä sovittu. Olen myös valmis "sulkemaan" ryhmän, jos tilanne näyttää siltä.

Neljäs kerta. Nyt osallistumaan saatiin vielä muutama satunnainen matkailija, jotka kyllä mahtuivat mukaan mainiosti. Tehtiin teatteria ja sen voimaannuttava vaikutus oli selvästi nähtävillä. Ryhmä teki mm. heitä kiinnostavasta aiheesta pienoistöytelmän. Tuloksena oli innostunutta näyttelemistä ja tärkeiden aiheiden käsittelyä. Ilmassa on myös teatterillisen lahjakkuuden merkkejä. Tyttöjen Talon ohjaajat ovat kiinnittäneet positiivisiin muutoksiin huomiota.

Viides kerta, askel kohti kurssin lopettamista ja viimeistä kertaa. Paikalla kolme tyttöä. Suuntasimme katseemme kaikkien tulevaisuuteen. Ryhmän turvallisuus on jo siinä pisteessä, että rankkojakin aiheita voidaan ottaa pöydälle. Jonkun kohdalla teatteritie on auennut kirkkaana ja kutsuvana. Olin siitä kovin tyytyväinen, koska selvää lahjakkuutta on havaittavissa. Tärkeämmäksi nousi kuitenkin viesti siitä, että tuota minä haluan ja tuo polku kutsuu. Tulevaisuudensuunnitelmien selkeyttäminen ja jaettu tiedostaminen tuntui oikealta tavalta lähestyä ryhmäläisten elämää.

Kuudes ja viimeinen kerta. Palautteen perusteella kevään kurssi on antanut nuorille välineitä oman elämän käsittelyyn. Ryhmästä muodostui varsin tiivis. Pääsimme pitkälle ja näimme paljon, kiitos vain kuuden kolmen tunnin tapaamisen.

Ohjaajan ja tutkijan ajatuksia

Ryhmän työtapana toiminut osallistujien oman elämän ja tulevaisuuden käsittely fiktion kautta (improvisatorinen työskentely, yhdessä rakennetut kohtaukset) auttoi sekä ryhmää että ohjaajaa tarkastelemaan kunkin osallistujan tilannetta laajemmin ja etäännytetysti. Vaikka ryhmän kohdalla ei ollut kyse varsinaisesta hoidollisesta kontekstista, prosessin etuna oli sen kyky

pysäyttää osallistujat oman elämäntilanteensa ja tulevaisuutensa äärelle ilman akuutteja ratkaisupaineita. Tyttöjen ja nuorten naisten reaalielämässä kohtaamat moninaiset odotukset ja edellytykset voitiin tätä kautta asettaa inhimillisiin mittasuhteisiin ja ongelmat nähtiin henkilökohtaisten voimavarojen valossa. Ryhmän ohjaajan rooli tasaveroisena mutta aiheita ja suuntia tarjoavana keskustelukumppanina toimi tässä mielessä hyvänä oppaana.

SVENSKA BARNDAGHEMMET, ohjaaja Lotta Ora

SVENSKA BARNDAGHEMMET²⁶

Kohdeyhteisö kiinnostui työtarjouksesta heti (suora puhelinkontakti), ja ensimmäisen tapaamisen yhteydessä sovittiin alustavasti sisällöstä. Työtavaksi muotoutui draamaprosessi *ystävyydestä, yksinäisyydestä ja kaipuusta*. Työssä päätettiin lähteä liikkeelle *draamaprosessin* aiheista (tarinallisesta taustamateriaalista), jota Ora oli ohjannut aiemminkin.

Oran kuvausta työpajojen toiminnasta:²⁷

Ajatuksia ryhmästä/prosessista

Viiden draamasession prosessi 45 min. kerrallaan 1-2 kertaa viikossa vaikutti sovelialta, tosin selkeä draamapäivä sopisi päiväkodin toimintakulttuuriin parhaiten.

Svenska Barndaghemmet i Tamerfors är ett daghem för barn med svenska som modersmål. Förutom en grupp som är avsedd för barn som vill lära sig svenska och eventuellt fortsätta i svenska skolan. Barndaghemmet har sex avdelningar:

- Smultronen är en avdelning för 1-2 åringar
- Hallonen är en avdelning för 2-4 åringar
- Rönnbären är en avdelning för 4-5 åringar
- Förskolan är en förskoleavdelning för 6 åringar
- Eftis-klubben är för skolbarn efter skolan och är motions inriktad
- Språkgruppen Blåbären är för barn i åldern 3-5 år, som är intresserade av att börja sin skolgång på svenska

²⁶ Tiedot: <http://soonyritys.net/barndaghemmet/>. (Osoite 3.9.2009.)

²⁷ Lähteenä Ora 2009b.

Ryhmiä muodostui kaksi esikouluryhmää, yhteensä 19 lasta, jotka olivat kielellisesti eritasoisia: yksikielisiä, kaksikielisiä ja "puolikielisiä". Lapsilla ei ollut draamatottumusta, ja alussa näkyikin ujoutta lähteä mukaan. Sen jälkeen innostusta oli välillä liikaakin. Ikäryhmälle tyypilliseen tapaan pierujutut ja nenänkaivelu olivat toisinaan ilmaisussa pinnalla. Tämän tyypisessä toiminnassa henkilökunnan olisi myös hyvä olla mukana, jos mahdollista. Tilana toimi pieni huone, joka esti isot, innostuneet leikit.

Tavoitteet

Ote infokirjeestä vanhemmille (Ora 2009b), jossa kerrottiin työpajojen tavoitteista (pää tavoitteet kursivilla):

Bästa Lingonföräldrar och Tranbärföräldrar,
Utbildningsministeriet finansierar ett dramaprojekt (5 x 45 minuter) på Svenska barndaghemmet.

Projektet utförs intensivt tillsammans med personalen mellan veckorna 20-22.

Barnen indelas i Lingongruppen och Tranbärgruppen

Måndag 11.5 start kl. 8.30-9.15 / Lingon samt kl. 9.15-10.00/Tranbär

Fredag 15.5, samma tider som ovan

Onsdag 20.5, samma tider som ovan

Måndag 25.5 kl. 8.30-9.15 / Lingon

Onsdag 27.5 kl. 8.30-9.15 /Tranbär

Tordag 28.5 sammanfattning och avslutning kl. 8.30-9.15 /Lingon samt kl. 9.15-10.00 /Tranbär

Målsättningen är, att skapa en trygg och uppmuntrande atmosfär i dramat, så att tröskeln för lek, samverkan och rollspel skall minska.

Barnen får bekanta sig med nya sidor av sig själv och andra i gruppen.

Tyngpunkten kommer att ligga på "lärande genom lek". Genom olika rollspel utvecklar barnen sin sociala kompetens. De motoriska färdigheterna stimuleras via rörelse, fysiska kontaktlekar samt avslappning. I dramats fiktiva ramar får barnen möjlighet att bearbeta känslor, också sådana känslor som kan vara svåra att känna igen och hantera. I roll- och låtsaslek stimuleras barnens fantasi. Med en god fantasi skapas inre bilder vilket banar vägen för det abstrakta och symboliska tänkandet samt språkutvecklingen.

Aiheet

Aiheiksi valikoituivat ystävyys, yksinäisyys, kaipuu, perhesuhteet, valaat ja merenalaiset seikkailut. Pohjana toimi osittain sama tarinallinen aineisto kuin Sinikellon kehitysvammaisten ryhmällä: "Ystäväni valas".

Lähestymistapa

Draamaprosessi, jossa liikutaan sadun ja yhteisen tarinan luomisen kautta aiheeseen ja yhteiseen ohjattuun leikkiin, jota lapset voivat viedä haluamaansa suuntaan. Päämääränä on päästä mielikuvitukseen ja seikkailullisuuteen kiinni.

Työtavat

Pelit ja leikit; kuunnelma; kertominen ja kuunteleminen; kertominen ja toiminta samanaikaisesti; piirtäminen (*tehtävänanto henkilökunnalle*); kollektiivinen liike ja leikki; muovailut; haastattelut; "pikkuteatterit".

Ohjaajan ja tutkijan havainnot

Työskentelyn tuloksena oli erilaisia luovia, motorisia ja kielellisiä taitoja kehittänyt ja avannut draamaprosessi, joka tuki lasten valmiuksia keskinäiseen

kommunikaatioon ja ryhmätyöskentelyyn. Erityisesti valmiudet kehittyivät kielellisesti ja kulttuurisesti *monitaustaisen* – ja toisaalta *eriytyneen* – toimintaympäristön suhteen. Huomioiden koulu- ja työympäristöjen nykyisen ja tulevan kulttuurisen diversiteetin, tämänkaltainen toiminta näyttäytyy varsin tarpeellisena sekä lasten ja nuorten myöhempiä ikävaiheita helpottavana oppimisprosessina.

2.2 Ikäihmiset

Ikäihmisten ryhmiä projektissa oli kolme, kaksi Ensi- ja turvakoti ry:n Salhojakeskuksen päivätoimintatiloissa (Tampere) ja yksi Lempäälän Ehtookodossa. Tutkija osallistui kahteen Salhojakeskuksen ja yhteen Ehtookodon tapaamiseen.

ENSI - JA TURVAKOTI RY (SALHOJAKESKUS), ohjaaja Minna Mäkinen

SALHOJAKESKUS²⁸

Salhojakeskuksen päivätoiminta on tarkoitettu kotona asuville vanhuksille ja vammaisille henkilöille. Salhojakeskus pyrkii palveluillaan pitämään asiakkaansa aktiivisena, toimeliaana sekä mahdollisimman kauan omassa kodissaan asuvana.

Päivätoiminta tarjoaa saunapalveluja, virkistystoimintaa, fysioterapeutin palveluja ja ateriapalveluja (aamupala, lounas ja kahvi). Ruoka-annoksia voi ostaa myös kotiin vietäväksi.

Virkistystoiminta on tärkeää peruspalveluiden ohella. Laulu, voimistelu ja Aamulehden lukeminen kuuluvat päivittäiseen ohjelmaan. Lisäksi askarrellaan, pidetään tietokilpailuja, kilpaillaan leikkimielellä, kuunnellaan musiikkia ja äänikirjoja, katsellaan dioja ja keskustellaan elämän eri asioista.

²⁸ Tiedot: http://www.ensiturvary-tre.net/salhojakeskus_paivakeskus.html. (Osoite 7.9.2009.)

Ensi- ja turvakodin vanhusryhmissä projekti pyrki lisäämään vanhusten hyvinvointia aktiivisilla ja osallistavilla ilmaisuharjoitteilla, joihin liittyivät musiikilliset, keskustelevat ja ryhmien jäsenten henkilöhistoriaan liittyvät kerronnalliset elementit. Työ hyödynsi aineksia kontaktinluomis- ja improvisaatiomenetelmistä sekä tarjosi osallistujille taiteellista, kulttuurillista ja ajankohtaista taustamateriaalia ryhmähengen luomiseksi (tutut sävelmät, perinteet, muistot kotiseudulta, juhlapyhät, arjen tapahtumat).

Ohjaaja Mäkisen kokemuksia ryhmien toiminnasta:²⁹

Ryhmä1

Ensimmäisellä kerralla paikalla on 17 vanhusta, tilana pienehkö huone. Työpaja tarjoaa päiväohjelmaan osallistavaa toimintaa. Ensimmäinen kerta on luonnollisestikin tutustumista puolin ja toisin. Käydään nimikierrros, ja oppiakseni paremmin ihmisten nimet tehdään harjoitus, jossa he antavat minulle muistisääntöjä omasta nimestään. Ryhmäläiset vaikuttavat melko hyväkuntoisilta. Osalla on rollaattoreja ja kävelykeppejä. Ajattelu- ja muistihäiriöitä on vain muutamalla, joten keskustelu on vuorovaikutteista ja mukavaa. Keskustelemme myös aiheesta vanheneminen ja teemme harjoitteen, jossa nostamme maljoja niille suurille tai pienille tilanteille ja hetkille, joille maljoja ei ole vielä nostettu. Keskustelun ja kuulemiskierrosten annista nostan esiin kappaleen "Muistatko Monrepos'n". Päätämme harjoitella sen esityskuntoon. Yksi ryhmäläisistä suostuu säestäjäksi mandoliinilla. Eräs rouva lausuu koskettavan runon, jonka päätämme myös harjoitella esitettäväksi, vaikka vain ryhmän kesken.

Toisella kerralla paikalla oli n. 22 henkilöä. Ryhmän koko tuotti tapaamiseen kiireisen tunnelman eikä kontakti kaikkiin ollut tasapuolista. Tilannetta oli

²⁹ Lähteenä Mäkisen raportit projektin tutkijalle.

kuitenkin odotettu. Tunnelma oli jo tuttavallisempi ja keskustelua alkoi viritä myös ryhmän sisällä. Isona teemana nousi esiin yksinäisyys. Tuntuu kipeältä kuulla se niin monen suusta. Pyrinkin kehittämään heille jonkinlaista jatko-projektia sen taltuttamiseksi. Keskeinen havainto tapaamisesta: tämänkaltaisissa tuokioissa pitää olla vähemmän ohjattua ohjelmaa, jotta ihmisten väliset kohtaamiset voivat tapahtua kiireettömästi.

Jatkotapaamisissa kohtaamistilanteet syvenevät monella tasolla, niin henkisesti kuin fyysisestikin. Koskettaminen ja kädestä pitäminen on jo luontevaa. Tapaamisten loppujumppa päättyy aina vierustoverien käsien koskettamiseen ja se tuottaa iloa ja lämpöä. Teimme tilaan myös Suomen kartan fyysisesti. Ryhmäläiset siirtyivät kuvitellulle Suomen kartalle kukin omaan synnyin-paikkaansa ja tulos lähensi ryhmän jäseniä entisestään: "Me karjalaiset ja me hämäläiset".

Viimeisellä kerralla palattiin vielä Muistako Monrepos'n –kappaleen ja runonlausunnan pariin. Palautekierros oli ohjaajalle hyvin positiivinen kokemus. Olimme onnistuneet jossain tärkeässä. Kokoonnutumiset olivat tuoneet ryhmäläisten elämään kaivattua yhteisöllisyyttä ja hauskuutta. Jatkon suhteen osallistujat vaikuttivat jopa vaativaisilta, joten ilmaan jäi odottavan toivon tunne. Käynnistin yksinäisyyttä torjumaan "Lukupiirin", jonne sai laittaa omat yhteystietonsa vapaaehtoisperiaatteella. Kertojen sisällöistä ja tapaamispaikoista käytiin jo keskustelua, se lämmitti sydäntä. Jatkosuunnitelmien kanssa tuntui paremmalta lähteä yhteisöstä, sillä viestit yksinäisyydestä olivat riipaisevia ja kuulluksi tulemisen tarve oli pohjaton. Henkilökohtaiset tarinat ja kokemukset sekä menneen elämän tarjoama näkemys maailmasta vaativat tulla kerrotuiksi. Tähän ongelmaan Voimavara! –projektin kaltaiset ilmaisukanavat voivat tarjota luontevia ja helposti toteutettavia ratkaisuja.

Ryhmä 2

Salhojakeskuksen toinen vanhusryhmä toimi samalla periaatteella kuin ensimmäinenkin. Ryhmän kommunikointi – niin ryhmän sisällä kuin ohjaajankin suuntaan – oli kuitenkin aluksi kuitenkin vähäisempää ja varauksellisempaa, joten työssä keskityttiin kohtaamiseen ja kontaktin löytymiseen.

Toisella kerralla kommunikointiin jo luontevammin. Niin ohjaaja kuin projektin tutkijakin olivat odotettuja vieraita ryhmässä ja tapaamiskerrasta tuli varsin hedelmällinen. Kohtaamista, kuuntelemista ja nauravia silmiä. Ensimmäisen kerran viileät sävyt ryhmässä ratkaistiin käsittelemällä ihmisten taustoja ja synnyinseutuja, aiheena mm. karjalaisten siirtolaisten kokemukset ja asema menneinä vuosikymmeninä. Elävä todellisuus peilasi keskusteluissa Suomen historiaa, kyyneleitä myöten. Menneen ja nykyhetken ainekset kohtasivat Säkijärven polkan tahtiin.

Ohjaajan ja tutkijan havaintoja

Tapaamiskerroista jäi se vaikutelma, että itseilmaisuun liittyvä toiminta ja sen jakaminen muiden kanssa ovat omiaan vahvistamaan vanhusten elämänlaatua. Kun nykyhetken haasteet liittyvät pääasiassa omaan terveydentilaan ja positiiviset sekä arvokkaat kokemukset mielletään lähinnä menneen elämän ominaisuuksiksi, on tärkeää sitoa nämä kokemukset osaksi nykyistä elämäntilannetta. Ryhmäläisten aktivoiminen omatoimiseen ilmaisuun helpottaa tätä prosessia merkittävästi.

Tässä kohderyhmässä kerrottavaa omasta maailmankatsomuksesta sekä elämässä opituista asioista riittääkin loputtomiin, kunhan kertoja kokee saavansa kuulijoiltaan *palautetta* ja *arvostusta*. Avainasemassa ovat siis *kokemus kuulluksi tulemisesta* sekä kokemus siitä, että on osallistunut *tärkeiden ajatusten jakamiseen* jonkin vertaisryhmän tai miksei myös

nuorempien ikäpolvien kesken. Tulevien samantyyppisten soveltavan teatterin projektien olisikin hyvä harkita eri ikäryhmien kohtaamisia työpajojen yhteydessä tai esimerkiksi yhteisiä työpajoja vanhuksille ja nuoremmille kohderyhmille.

LEMPÄÄLÄN EHTOOKOTO RY, ohjaaja Kati Sirén

HYVINVOINTIKESKUS EHTOOKOTO³⁰

Ehtookoto toimii ensisijaisesti Lempäälän kunnan alueella asuvien henkilöiden, lähinnä vanhusten, vammaisten ja puutteellisen toimintakyvyn vuoksi apua tarvitsevien elin- ja asuinolojen parantamiseksi sekä heidän fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvointinsa edistämiseksi. Ehtookodon periaatteet ovat asiakaslähtöisyys, omatoimisuus ja itsemääräämisen kunnioittaminen.

Lempäälän Harakkalassa sijaitsevassa Ehtookoto ry:n ylläpitämässä ympäristössä on vanhusten ja mielenterveyskuntoutujien vuokra-asuntojen lisäksi päärakennus dementiayksiköineen.

Lempäälän kunnalla ja Ehtookodolla on lempääläisten vanhusten ja mielenterveyskuntoutujien koti- ja tukipalveluja koskeva ostopalvelusopimus.

Ehtookodon vanhusryhmän toiminta pohjasi paljolti samoihin tavoitteisiin kuin Salhojakeskuksenkin: hyvinvointiin, ilon tuottamiseen ja arjen haasteiden keventämiseen. Työskentelyn keinot olivat samoin jossakin määrin rajatut johtuen osallistujien erilaisista fyysisistä ja psyykkisistä valmiuksista, ja Sirénin mukaan ohjaajavetoinen toiminta tuntui parhaalta ratkaisulta työpajojen perusrakenteen suhteen. Keskeinen huomio työskentelyn jäsentämisessä oli se, että vanhusten nykytilanteessa aikajänne tapahtumille on suhteellisen lyhyt ja keskittyy usein päivän rutiinitapahtumiin.

³⁰ Tiedot Ehtookodon sivustolta osoitteesta <http://www.ehtookoto.fi/>. (Osoite 8.9.2009.)

Myös tässä ryhmässä menneisyys näyttäytyi ajanjaksona, jossa *elämä ja vapaus* on jo pääasiassa koettu. Varteenotettavuus tasavertaisina aikuisina ihmisinä nousi jo tästäkin syystä tärkeäksi tekijäksi ryhmän kommunikaatiossa. Ryhmän ilmaisun erityispiirteenä voidaan mainita hyvä valmius tunnepohjaiseen puheeseen ja tunteiden määrittelyyn, joka sinällään kertoo vahvasta, nykytilanteesta riippumattomasta itsetuntemuksesta. Soveltavan teatterin työtavoista aineksia toimintaan tarjosivat erilaiset improvisatoriset, miimiset ja kerronnalliset harjoitteet sekä yhteisöteatterin lähtökohdat (ryhmän ja ryhmäläisten oma elämäntilanne).

Ohjaaja Sirén luonnehtii ryhmän toimintaa mm. seuraavasti:³¹

Ensimmäinen tapaamiskerta: Paikalla kahdeksan ikäihmistä. Ryhmä on toimintakunniltaan varsin heterogeeninen. Joukossa on liikuntarajoitteisia, erittäin heikkokuuloisia (ja todennäköisesti tästä syystä lähes puhumattomia) sekä lievästi kehitysvammaisia. Joukossa on myös muutama periaatteessa normaalisti toimiva ryhmäläinen, joilla on pieniä rajoitteita liikkumisessa. Ikähaitari on laaja, mutta koska kyseessä on aikuisryhmä, tämä asia ei nouse ongelmaksi.

Ryhmä näyttää vaativan hyvin strukturoituja tehtäviä ja ohjaajapainotteista työskentelyä. Vaihtelevista valmiuksista johtuen parityöt/ryhmätyöt saattavat tuottaa vaikeuksia, vaikka kyseessä olisi vain keskustelu. Teatterillinen kohtaustyöskentely on niin ikään rajoitettua. Pienimuotoinen fyysinen työskentely luontunee itsenäisenä tai tarkasti ohjeistettuna pareittain. Keskittyminen oli ensimmäisellä kerralla jossain määrin haasteellista. Joillakin ryhmäläisistä on iso tarve itsensä ilmaisuun, kun taas toiset eivät ehdi/pysty ottamaan tilaansa. Kokeilimme erilaisia tehtäviä ryhmän toimintakykyä

³¹ Lähteenä Sirénin tuottamat raportit projektin tutkijalle.

kartoittaakseni. Kaikki olivat erilaisista lähtökohdistaan huolimatta halukkaita harjoitteiden tekemiseen.

Toinen tapaaminen: Paikalla yhdeksän ikäihmistä, joista neljä samoja kuin ensimmäisellä kerralla ja viisi uutta osallistujaa. Tällä kerralla mukana ei ollut yhtään pyörätuoli-ihmistä. Kaikki osallistujat kuuluivat hyvin kuulolaitteilla ja pystyivät hiukan liikkumaan. Tämä mahdollisti pienet toiminnalliset tehtävät. Tehtävätasolla tutustuimme toistemme taustoihin, lapsuuden muistoihin (paikkakunta, syntymävuosikymmen) sekä aikuisiän tärkeisiin merkkipaaluihin. Vanhukset olivat hyvin innokkaita jakamaan muistojaan ja kipeät kokemukset nousivat keskustelussa pintaan, vaikka tehtävänannossa johdateltiin "hyviin muistoihin". Tämänpäiväisen joukon kanssa onkin mahdollista päästä seuraavilla kerroilla kohti teatterillisempaa työskentelyä tai tarinankerrontaa. Ryhmän potentiaalisena haasteena on myös joukon vaihtuvuus. Toisaalta tällä tapaamisella myös uudet kävijät uskalsivat altistaa itsensä tehtäville rohkeasti.

Ilmiön ennakoidut syyt selvenivät, kun ryhmän kaksi lievästi kehitysvammaista jäsentä eivät osallistuneet. Heidän impulsiivisuutensa ja tarve esilläoloon oli vaikuttanut muun ryhmän toimintaan. Nyt myös muut osallistujat ottivat tilansa omaan verkkaiseen tahtiinsa ja aiemmin lähes vaienneet huonokuntoisimmatkin osallistujat rohkenivat/ehtivät osallistua toimintaan.

Tämän ryhmän kohdalla toiminta tarkoittaa pääasiallisesti keskusteluihin perustuvaa osallisuutta. Fyysinen liikkuminen on haastavaa tai liian raskasta. Ryhmässä toteutettiinkin paljon erilaisia mimiikkaan perustuvia harjoitteita, joita on mahdollista toteuttaa istuviltaan.

Ohjaajan ja tutkijan havainnot

Pedagogisessa mielessä vaikutti selvältä, että vanhusten mielekkään aktivoimisen kannalta ryhmän koostumuksen kannattaisi olla valmiuksien suhteen sopivasti yhdenvertainen. Toiminta perustui kuitenkin Ehtookodon linjanvetoon, jonka mukaan jokaisen toivotaan osallistuvan. Ei ollutkaan perusteltua puuttua tähän seikkaan, vaikka se vaikutti ajoittain toiminnan laatuun. Hyvinvointi- ja virkistystavoitteet huomioiden oli mielekkäämpää jatkaa yhteistuumin tämän kirjavan joukon kanssa loppuun saakka. Ryhmädynamiikan on lähtökohtaisesti tuettava myös haasteellisimpien osallistujien toimintaa, ja erityisen tärkeä seikka on *keskeytymättömän puheenvuoron takaaminen* jokaiselle ryhmäläiselle. Kuulluksi tuleminen tarve nousi siis vahvana teemana esiin myös tämän vanhusryhmän kohdalla.

2.3 Äidit

ENSI- JA TURVAKOTI RY, ohjaaja Minna Mäkinen

Kohderyhmänä Tampereen ensi- ja turvakoti ry:n asukastalojen nuoret äidit, jotka kokoontuivat projektin aikana kaksi kertaa. Tutkija ei osallistunut ryhmän toivomuksesta toimintaan. Työskentelyn pohjana toimivat jälleen yhteisöteatterin peruseriaatteet ja toimintaan sisältyi aineksia improvisaatiosta sekä tarinateatterista.

Ohjaaja Minna Mäkinen:³²

Ryhmään osallistuu ensimmäisellä kerralla kuusi äitiä, ja tapaaminen kestää kaksi tuntia. Paikalla on nuorehkoja äitejä kahdesta eri asukastalosta. Ihmiset

³² Lähteenä Mäkisen raportit projektin tutkijalle.

tunsivat toisiaan nimenomaisesti äiteinä. Yhteisenä teemana nousi hyvin nopeasti esiin *väsytys*. *Masennuskin* mainittiin, hyvin vakavassa mielessä. Tavoitteenani olikin luoda nopeassa tahdissa turvallinen ja avoin toimintailmapiiri, ja tämä tuntui onnistuvan. Otin myös itse isomman roolin ryhmässä *äitinä*. Tämän sopimuksen tein yhdessä ryhmäläisten kanssa. Olin ohjaaja, mutta samalla myös ryhmäläinen, ja se tuntui oikealta ratkaisulta.³³ Kävimme väsymyksen kimppuun fyysisesti (väsymyksen kokemusta ja tunnetilaa fyysillistään), tehden harjoitteita ryhmissä. Äidit keskustelivat omasta tilanteestaan ja tekivät sen jälkeen aiheistaan kehoillaan patsaita, joita jatkotyöstettiin sitten minun ja muun ryhmän avulla. Ensimmäinen tapaaminen tuntui hienolta kokemukselta. Naisellinen ja äidillinen yhteenkuuluvuuden tunne ja tukeminen ympäröi meidät. Tuntui siltä, että äidit pystyivät palaamaan omaan arkeensa vieden mukanaan jotain arvokasta.

Toinen ja viimeinen kerta äitien seurassa. Oli hämmentävää kuulla, kuinka vahvasti edellisen kerran työskentely oli vaikuttanut naisiin. Esiin oli noussut myös *kielteisiä tunteita*, jotka he olisivat halunneet jättää kokematta. Olin ymmälläni. Ensimmäisen kerran aiheena oli äidin väsymys. Aihe nousi niin vahvasti ryhmän yhteiseksi teemaksi, ettei se voinut olla vain positiivisia loppupäätelmiä synnyttävä. (Ensimmäisen kerran päätteeksi olin hyvin tietoinen tunteiden purun tärkeydestä niin henkisellä kuin fyysiselläkin puolella.) Aikaa jäi myös loppukeskustelulle, jossa naiset olivat pääosin tyytyväisiä kokemaansa. Kuitenkin kotona tapahtui jotain, jotain lähti liikkeelle. Tästä huolimatta (tai ehkä myös tästä syystä) pääsimme ryhmässä käsiksi prosessiin, jonka kulku oli väsymyksestä kirkkauteen.

Olin tyytyväinen, mutta silti hämilläni: kaksi kertaa ja liikettä johonkin suuntaan on ihan hyvä saldo. Työskentelymuodot ovat tehokkaita, ja vaikka kuinka

³³ Tässä mielessä työskentely sisälsi myös avoimen draamaprosessin tunnuspiirteitä.

koettaa kuunnella sekä lähestyä aiheita varovaisesti, voivat ihmiset reagoida harjoitteisiin varsin vahvasti. Tärkeintä on ottaa vastaan palaute ja koettaa johdattaa työskentely pisteeseen, jossa ympyrä sulkeutuu niiltä osin kuin se on tarpeen. Ryhmän kohdalla kävi varsin selväksi osallistujien henkilökohtaisten taustojen ja elämäkatsomusten merkitys työskentelyssä käytettävien lähestymistapojen reunaehdoille.

2.4 Päihdekuntoutujat

Projekti toteutti kaksi päihdekuntoutujien työpajaa, yhden Myllyhoitoyhdistys ry:n Myllyhoitoklinikalla Tampereella ja yhden A-klinikkasäätiön Tampereen kuntoutumiskeskuksessa. Tutkija ei osallistunut tapaamisiin ryhmien pyynnöstä.

MYLLYHOITOKLINIKKA (Tampere), ohjaaja Lotta Ora

MYLLYHOITO³⁴

Myllyhoitoyhdistys ry:n klinikoilla hoitomenetelmänä on Myllyhoito®. Myllyhoito on kokonaisvaltaista, asiakasta arvostavaa ja kunnioittavaa hoitoa, joka perustuu päihteettömyyteen. Päihteetöntä elämäntapaa opetellaan klinikalla välittävissä ilmapiirissä. Myllyhoitoklinikalla hoidosta vastaa sosiaali- ja terveysalan moniammatillinen työryhmä; lääkäri, sairaanhoitaja, päihdeterapeutti, perheterapeutti ja teologi. Myllyhoitoyhdistys panostaa jatkuvaan henkilöstön koulutukseen liittyen riippuvuussairauksien erikoisproblematiikkaan.

Myllyhoidollinen työote perustuu seuraaviin periaatteisiin: päihderiippuvuus on sairaus, joka voidaan tunnistaa kliinisesti; päihderiippuvuus on sairautena ensisijainen, monivaiheinen, krooninen ja etenevä; päihderiippuvuus ei ole kenenkään syy; hoitontulohetken motivaatio ei määrää hoidon tulosta; alkoholista, lääkkeitä ja huumeista aiheutuvat kemialliset riippuvuussairaudet voidaan hoitaa saman perusohjelman puitteissa; riippuvuussairauksiin liittyvä tiedotus, koulutus ja havahdutus tulee kohdistaa sairastuneen lähiyhteisöstä koko yhteiskuntaan.

³⁴ Tiedot Myllyhoitoyhdistys ry:n sivustolta: <http://www.myllyhoito.fi/>. (Osoite 14.9.2009.)

Työskentelyn pohjana Myllyhoitoklinikalla vaikuttivat forum-teatterin lähestymistavat (elämän ongelmien suora tarkastelu draaman keinoin), ns. Afrikan malli (ks. yllä s. 13 sekä Ventola & Renlund 2005, 73-76) ja erilaiset avoimen draamaprosessin elementit. Ryhmän ohjaaja Lotta Ora kuvailee työskentelyn haasteita, aloittamista, tavoitteita ja prosesseja seuraavasti:³⁵

Pohdin, että tässä kohderyhmässä joidenkin osallistujien varsinainen hoitoprosessi saattaa keskeytyä, joten vaihtuvuutta ryhmän kokoonpanossa saattaa tulla. Olikin mietittävä miten *draaman kaarta* tulisi kannatella läpi työskentelyn. Toinen keskeinen kysymys oli se, tulisiko osallistujien ongelmiin ja aiheisiin mennä suoraan (teemalähtöisesti), vai etäännytetymmin, esim. tarinan kautta? Yhteyshenkilönäni toiminut klinikan perheterapeutti oli kertonut projektista muulle hoitohenkilöstölle ja se oltiin hyväksytty osaksi ryhmätoimintaa. Päätimme myös, että teen projektista julisteen, jonka voi laittaa potilaiden – Myllyhoitoklinikalla puhutaan *potilaista*, kun taas A-klinikkasäätiössä *asiakkaista* tai *ryhmäläisistä* – luettavaksi klinikan ilmoitustaululle. Mennessäni Myllyhoitoklinikalle oli tärkeää, että tiesin Myllyhoidon perustuvan *vertaistukeen* ja 12 askeleen ohjelmalle. Vasta toukokuussa alkoi ryhmätyöskentely, mutta minulle oli muodostunut kontaktihenkilö yhteisöön, mikä on ensiarvoisen tärkeää. Kontaktihenkilöstä tulee eräänlainen yhdyshenkilö, jonka puoleen voi tarvittaessa kääntyä. Kontaktihenkilö helpottaa uuden henkilön sulautumista yhteisöön.

Esityksen/työskentelyn rakenteen luominen: toimintavaihe

Kohdeyhteisön analyysin pohjalta tarkennetaan teema, joka sisältää yhteisön senhetkisen ydinkysymyksen. Valmistetaan rakenne, joka heijastaa sitä.³⁶ Avainkysymyksiä tässä prosessissa: Kuinka draama toimii? Kuinka valitut

³⁵ Lähteenä Ora 2009b.

³⁶ Ventola & Renlund 2005, 75.

työtavat toimivat? Palvelevatko teemaa? Miten aihe säilyy selkeänä ja kirkkaana?

Ryhmästä ja prosessista

Alussa mukana oli seitsemän ryhmäläistä (neljä miestä, kolme naista), joille draamaryhmä oli osa päiväohjelmaa. Poissa sai olla vain omahoitajan luvalla. Ryhmän pienuus teki sen haavoittuvaksi, mutta loi samalla pienen ryhmän rauhallisen dynamiikan. Usein varauksetonta heittäytymistä prosessiin tapahtuu hieman isommissa ryhmissä. Muutamat ryhmäläisistä vaihtuivat (hoito loppui/keskeytyi). Ikähaarukka oli noin 25-60. Mukana oli heterogeeninen joukko hyvin erilaisia persoonia erilaisista taustoista ja tilanteista, joilla oli selkeä yhteinen nimittäjä: *päihdeongelma* ja tavoite: *päihhteettömyys*.

Kyseessä oli varsin toimintakykyinen ryhmä, osallistujilla ei ollut näkyviä vieroitukseen liittyviä oireita. Muutamalla oli rajoittuneemmat ymmärtämisvalmiudet kuin muilla, mutta muut ryhmäläiset auttoivat hienosti näitä yksilöitä. Henkilökunta ei ollut työskentelyssä läsnä, sillä ryhmä päätti ettei salli ulkopuolisia mukaan. Tapaamisia suunniteltiin kaikkiaan kahdeksan, 90 minuuttia kerrallaan iltapäiväkahvin jälkeen. Sessioiden pituus, ajankohta ja tapaamisväli toimivat hyvin. Tilana oli ahdas ja ankea akvaario, joka ei innostanut toimintaan, eikä sallinut rauhoittumista. Ryhmä jaksoi kuitenkin keskittyä ja olla motivoitunut sekä sitoutunut uuteen työtapaan ja ohjaajaan.

Tavoitteet

En asettanut ryhmän toiminnalle ja itselleni mitään muita varsinaista tavoitteita kuin rauhallisen ja rennon ilmapiirin. Draamaprosessin piti avautua ryhmälle sen ehtoilla ja mahdollisimman luonnollisesti.

Aiheet

Osallistujilta kerättyjä aiheita: Seksi – kuinka löytää kumppani; Viranomaistoiminta – vaikeus kommunikoida heidän kanssaan sekä epäoikeudenmukaisuuden kokemukset; Lääkärit ja apteekit – voi kun voisi elää ilman niitä; Urheilu – voiton ja häviön hetket.

Lähestymistavat

Ymmärsin heti ensimmäisen tapaamisen jälkeen, että ryhmä oli hyvin auki keskustelulle ja *analyysille*, joten valitsin taiteellisen lähestymistavan, *runon*, joka taipuu moneen. Lähdimme sitten konkretisoimaan sitä, tarkentamaan teemaa (*Mistä siinä on kysymys?*) ja luomaan sen pohjalta fiktiivisiä henkilöahmoja: *Kenestä runo kertoo? Kuka on päähenkilö? Keitä kuuluu lähipiiriin? Mitä sisäisiä/ulkoisia ristiriitoja/ongelmia siihen sisältyy?*

Impulssimateriaalina runo³⁷

KIRJEITÄ MAAILMALLE

Milloin minussa syntyi vaatimus
jatkuvaan tehokkuuteen
armottomaan ajankäyttöön?

Nuoruuden kesinä soudin
kaukaisimpaan saareen.
Sininen vesi liplatti veneen kokassa
ja lokit nauroivat minua:
istuin kivenmoukuralla
ja kirjoitin kirjeitä maailmalle
uusiin aikoihin
täynnä oikeaa elämää.

Tähänkö jään, tämäkö riittää?

³⁷ Ora 2009b.

Järvi liplattaa sisälläni
ja lokit nauravat yhä

Anne-Maria Kuopio (*"Lintu on laiha sana" 2002, Runogalleria*)

Työskentelystä

Työpajojen alkuun sijoitettiin aina *parikeskustelu*, tavoitteena palauttaa mieleen se mitä viimeksi tehtiin:

1. Mikä viime kerrassa oli tärkeää?
2. Mikä viime kerrasta jäi mietityttämään?
3. Mikä yllätti?

Muuten työtapoina olivat kevyet pelit ja leikit ryhmän lämmitykseksi ja johdatteluksi aiheeseen (tilassa oli hieman ahdasta), osallistujien esittämät still-kuvat (aiheen avaamiseen), kuuma tuoli (erityisesti hahmojen luomisessa), pikkutilanteiden suunnittelu ja rakentaminen ryhmätyönä sekä katseleminen (= foorumin luominen, hetken merkitseminen).

Ryhmän avoimuus ja rohkea heittäytyminen draamaan yllättivät. Myös *osallistujien omien rajojen rohkea esilletuominen* oli ilahduttavaa, sekä se, ettei *asioiden ilmaiseminen ääneen* hyydyttänyt ryhmää. Tässä mielessä ryhmä poikkesi monista muista aikuisryhmistä, joissa energiaa kuluu valtavasti korrektiuden ylläpitämiseen, peittelyyn tai kyräilyyn sekä erilaisten valta-asemien ylläpitoon.

Jälkityöskentely ja arviointivaihe

"Esityksen[/vuorovaikutuksen] yhteydessä pyritään auttamaan yhteisöä löytämään heidän tilanteeseensa sopivia toimintamalleja. On hyvä sopia yksityiskohtaisesti miten toiminta esiin tuotujen kysymysten kohdalla jatkuu

yhteisössä."³⁸ Avainkysymyksiä: Minkälaisia arviointimenetelmiä tulisi käyttää? Kenen kuuluisi arvioida? Mitä tulisi arvioida?

Jälkityöskentelyyn ja arviointivaiheeseen jäi valitettavan vähän aikaa. Jaoin Myllyhoidon asiakkaille kuitenkin kyselylomakkeen³⁹, joihin sain palautteet:

Palautelomake Voimavara!-hankkeesta, Myllyhoitoklinikka Tampere, toukokuu 2009

1. Sopiiko draama mielestäsi päihdehoitoon? Perustele, kiitos!
2. Onko draama mielestäsi vaikuttanut a) sinuun b) ryhmääsi? Millä tavoin?
3. Mikä on a) edistänyt b) estänyt osallistumistasi draamaan?
4. Terveiset ohjaajalle!
5. Jatkoa ajatellen, mitä tulisi ottaa huomioon vastaavia hankkeita suunniteltaessa?

*Otteita palautteista*⁴⁰

Kys. 1: A) "Kyllä. Se auttoi löytämään uusia tunnetiloja ja näyttämään ne. Alkoholistille on tärkeää pystyä tunnistamaan tunteet ja ilmaisemaan ne."

Kys. 2: A) "On vaikuttanut. Ryhmä nautti draamatunneista niin että niistä puhuttiin ennakkoon ja jälkeenpäin. Puheet olivat yleensä positiivisia ja niihin liittyi positiivisia kokemuksia." B) "Ei ole millään tavoin."

Kys. 3: "Estänyt oma pelko ja häpeä. Edistänyt ryhmä ja kaikkien osallistuminen. Kukaan ei pilkannut."

Kohta 4: "Kiitos tunneista – jätit ryhmälle paljon itsestäsi ja taidoista tuoda uutta näkökulmaa."

³⁸ Ventola & Renlund 2005, 75 (lisäys hakasulkeissa Ora 2009b).

³⁹ Ora 2009b.

⁴⁰ Lähteenä anonyymit palautelomakkeet (työpajan ohjaajan hallussa).

Kys. 5: A) "... Mielestäni suhtauduit hienosti siihen, että kaikki eivät olleet niin innokkaita osallistumaan. Jää kuitenkin murtui selvästi draaman edetessä. Erilaisten persoonien huomioiminen ja ihmisten lukkojen havaitseminen on tärkeää draamassa ja yleensäkin yhdessä toimiessa, niin, että antaa vapauden valita miten toimii." B) "Kertoja voisi olla enemmän." C) "Tilajärjestelyt eri tavalla,⁴¹ ehkä rekvisiitta[a]."

A-KLINIKKASÄÄTIÖ (Tampere), ohjaaja Lotta Ora

TAMPEREEN A-KLINIKKATOIMI, KUNTOUTUMISKESKUS⁴²

Tampereen A-klinikkatoimi kuuluu valtakunnalliseen A-klinikkasäätiön organisaatioon, jota johtaa Helsingissä sijaitseva säätiön keskustoimisto. Palvelutoiminnan rahoitus on järjestetty kuntakohtaisin ostopalvelusopimuksin, joiden mukaan kunnat ostavat palvelut täydellä hinnalla ja saavat kustannuksiin valtionapua. A-klinikkasäätiön Tampereen A-klinikkatoimen palveluajatuksena on tuottaa monipuolisia hoito- ja asiantuntijapalveluita asiakkaille, joiden itsenäistä suorituskkyä heikentää päihteiden käyttö ja siihen liittyvät sosiaaliset haitat.

PERIAATTEET

Luottamuksellisuus: työntekijöillä on laissa määritelty salassapitovelvollisuus.

Voimavarakeskeisyys: hoidossa käytetään voimavarasuuntautuneita työmenetelmiä. Näin etsitään mieluummin ratkaisuja kuin puidaan ongelmia.

Asiakaslähtöisyys: hoitosuunnitelmassa määritellyt tavoitteet perustuvat asiakkaan tarpeisiin.

Vapaaehtoisuus: hoito perustuu asiakkaan vapaaehtoisuuteen.

Moniammatillisuus: A-klinikkatoimen päihdetyössä on mahdollista hyödyntää eri ammattien ja tieteenalojen asiantuntijuutta.

Ohjaaja Lotta Oran kuvausta työpajan toiminnasta:⁴³

⁴¹ Projektissa pohdittiin, tulisiko draamatila eriyttää esim. päihdeongelmaisten työpajoissa selkeämmin kohderyhmän muista toiminta- ja hoitotiloista. Draaman keinoin tuotettu näkökulma kohderyhmän ongelmiin olisi tällöin mahdollisesti helpompi saavuttaa. Tilassa tulisi lisäksi olla riittävästi pinta-alaa laajempien harjoitteiden toteuttamiseen.

⁴² Tiedot sivustolta: <http://www.a-klinikka.fi/tampere/>. (Osoite 14.9.2009.)

⁴³ Lähteenä Ora 2009b.

Ryhmästä/prosessista

Projekti toteutti kolmen tapaamiskerran prosessin vaihtuvien kuntoutusryhmäläisten kanssa (mukana noin kuusi-seitsemän ryhmäläistä sekä heidän varsinainen ohjaajansa, joka osallistui toimintaan yhtenä ryhmäläisenä kysytyään ryhmältä luvan). Sukupuolijako oli varsin tasainen. Muuten ryhmäläisten taustat vaihtelivat, mukana oli korkeasti koulutettuja sekä lähes pelkästään elämänskoulun käyneitä. Ikähaarukka oli noin 25-65 välillä. Tapaamiskerrat sijoitettiin ennen lounasta, 90 min./kerta. Lyhyt ja tiivis prosessi toimi siinä mielessä hyvin, että se avasi aiheita, joita ryhmän varsinainen ohjaaja aikoi jatkaa omassa ohjauksessaan. Tila oli iso ja rauhallinen (ohjaaja kertoi tilan olevan joillekin jopa ahdistavan iso).

Tavoitteet

Keskeinen tavoite oli herättää kysymyksiä erilaisista tekijöistä, jotka vaikuttavat *ryhmien* toimintaan. Mikä edistää/estää ryhmän toimintaa? Näitä tavoitteita lähestyttiin rauhallisesti, osallistujajoukon omilla ehdoilla.

Aiheet

Ryhmä: vuorovaikutus ryhmässä, roolit ryhmässä, mikä edistää/estää ryhmän toimintaa?

Lähetymistavat

Lähestymistapoihin sisältyi aineksia improvisaatiosta, avoimesta draamaprosessista sekä forum-teatterin tilanteen- ja kohtauksen-rakennusmenetelmistä.

Ensimmäisellä kerralla pyrittiin positiivisen ajattelun ja asenteen kautta suoraan aiheeseen: Millainen on hyvä ryhmä? Kysymykseen vastattiin osallistujien esittämin still-kuvin.

Toinen kerta: alkuun purkukysymyksiä edellisestä kerrasta.

1. Mikä viime kerrassa oli tärkeää?
2. Mikä viime kerrasta jäi mietityttämään?
3. Mikä yllätti?

Varsinaisessa draamatyössä keskityttiin sen jälkeen pohtimaan *mitä tapahtuu, kun ryhmä ei toimi?* Tähän sisältyi pienen forum –kohtauksen luominen ja katsominen.

Kolmas kerta: Alkuun purkukysymyksiä edellisestä kerrasta (samat kuin yllä). Alkuun rakennetusta ryhmän ihannekuvasta siirryttiin *ongelmalähtöiseen*, mutta *ratkaisukeskeiseen* lähestymistapaan. Soveltavan teatterin metodiikan kannalta tämä tarkoitti erilaisten forum –tilanteiden ratkomista, vaihtoehtojen ja muutoksen hakemista sekä analyyttistä yhteenvetoa prosessista.

Työtavat

Työskentely seurasi pääosin Myllyhoitoyhdistyksessä hyväksi havaittuja toimintalinjoja: kevyet pelit ja leikit lämmityksenä ja johdatteluna aiheeseen, still-kuvat (aiheen avaamiseen), kuuma tuoli (erityisesti hahmojen luomisessa), pikkutilanteiden suunnittelu ja rakentaminen ryhmätyönä sekä niiden katseleminen (= foorumin luominen, hetken merkitseminen).

2.5 Mielenterveyskuntoutajat

Mielenterveyskuntoutujien työpajoja projektissa toimi kaksi, yksi Lempäälän Ehtookodossa ja yksi Sopimusvuori ry:n Nuorten päivätoimintakeskuksessa. Tutkija osallistui yhteen Ehtookodon Kunnari -ryhmän tapaamiseen.

LEMPÄÄLÄN EHTOOKOTO RY (KUNNARI), ohjaaja Kati Sirén

KUNNARI⁴⁴

Ehtookodossa on mielenterveyskuntoutujille päivätoimintakeskus, tukiasuntoja ja ryhmätoimintaa.

Kunnari –mielenterveyspalvelujen toiminta on tarkoitettu lähinnä lempääläläisille alle 65-vuotiaille henkilöille. Asiakkaat tulevat mielenterveystoimiston, sairaalan, terveyskeskuksen omalääkärin tai sosiaalitoimiston läheteellä. Myös lähikunnista on päiväkävijöitä ja asukkaita. Asiakkaat käyttävät kotikuntansa mielenterveystoimiston ja terveyskeskuksen lääkäripalveluja psykiatrisen hoitonsa apuna.

Päivätoimintakeskus ja ryhmätoiminta ovat avokuntoutusta.

Ohjaaja Sirén kuvaa kohderyhmän ("Katin Lumikit") ja työskentelyn perusrakennetta sekä lähestymistapoja projektille tuotetussa oppimateriaalissa seuraavasti:

Lumikit –ryhmä oli 7-10 hengen joukko mielenterveyskuntoutujia, joiden ikähaitari sijoittui 26-45 vuoden välille. Ryhmässä oli neljä naista ja kuusi miestä. Asiakkaiden lisäksi työskentelyyn osallistuivat aktiivisesti myös ryhmän vastaava ohjaaja, mielenterveyshoitaja Leena Falck, sairaanhoitaja Essi Ahva sekä sairaanhoitajaopiskelija Terhi Soinio. Kyseisen ryhmän asiakkaat olivat kaikki suhteellisen hyväkuntoisia.

⁴⁴ Tiedot: http://www.ehtookoto.fi/ehtookodon_palvelut/mielenterveyspalvelut/. (Osoite 10.9.2009.)

Oman työni kannalta hyväkuntoisuus tarkoittaa kontaktinottokykyä, keskittymiskykyä ja halua toimia yhdessä.

Kokoonnuimme lyhyellä jaksolla, yhteensä 5 tapaamista vajaan parin kuukauden aikana. Yksi tapaamiskerta kesti 1,5 tuntia kerrallaan. Kokoonntumistilaksi valitsimme Ehtookodon vanhustaluyksikön tiloissa sijaitsevan takkahuoneen, jonka tunnelma on kodikas ja intiimi. Kunnarin omat toimitilat sijaitsevat muutaman sadan metrin päässä kokoonntumistilasta. Ajattelimme vastaavan ohjaajan Leena Falckin kanssa työskentelyn vieraammassa tilassa tuovan erityisyyttä ja piristystä arkeen.

Koska ennalta tiesin, että prosessi tulee olemaan lyhyt ja intensiivinen, valitsin sisällölliseksi tavoitteeksi kaksi yksinkertaista peruspilaria: 1) *ilo ja kevennys* sekä 2) *arjen ihmettely*. Halusin käyttää Forum-teatteria työpajanomaisesti arkisten asioiden tutkimiseen.

Tapani käyttää forum-teatteria työpajoissa kulkee *yleisistä aiheista kohti yksityistä*. Nostan toisinaan kärjistäenkin esiin *ajankohtaisia aiheita*, joiden pohjalta ryhmä valitsee haluamansa aiheen teatterillisen työpajan tutkimuskohteeksi. Vain harvoin lähdän liikkeelle kysymällä ryhmäläisiltä minämuotoisia vallankäytön kokemuksia. Oma tuntumani on, että käynnistämällä keskustelun yleisestä havainnosta, osallistujat saavat itse rajata, miten he haluavat lähteä tutkimaan ja käsittelemään yhteiskunnallista tai yksityistä aihetta. Henkilökohtaiset aiheet ja tarinat nousevat tästä huolimatta poikkeuksetta pintaan.

Koska kyseessä oli erityisryhmä, pidin tärkeänä ryhmäläisten oikeutta valita itse. En siis halunnut forum-teatterin ongelmakeskeisyyden

määrittävän työskentelyä. Olennaista oli ryhmästä nousevat tarpeet kullakin tapaamiskerralla.⁴⁵

Ryhmän kaikki tapaamiset oli jaettu neljään eri vaiheeseen; aloituspiiriin, virittävään leikkiin, syventävään työskentelyyn ja päättämiseen. *Aloituspiirissä* voidaan toteuttaa esim. tarjottuun kuvalliseen materiaaliin liittyvä päivitys omista tunnoista ja ajatuksista tapaamispäivänä. *Virittävässä leikissä* osallistujat antavat itselleen luvan irrottautua arjen logiikasta ja pyrkivät esim. saavuttamaan kontaktin toisiinsa ilman kielellisen kommunikaation säännöstöä. *Syventävä työskentely* kytkeytyy *forumilliseen* työskentelytapaan. Sen lähtökohtina voivat olla mielipiteiden ilmaisu päivän teemoista tai teemoihin liittyvä kehollistava kontaktinotto osallistujien välillä. *Päättämässä* suoritetaan yhteenveto tapaamiskerrasta. Se sisältää laajemman tai suppeamman analyttisen keskustelun päivän aiheista ja työtapojen onnistumisesta. Toisinaan tapaamisen päätökseksi riittää ryhmän kokoava ja rentouttava leikki.⁴⁶

Alla joitakin Sirénin tekemiä huomioita kohderyhmän toiminnasta:⁴⁷

Ensimmäinen tapaamiskerta: Paikalla yksitoista osallistujaa, joista kaksi Kunnari –palvelujen ohjaajaa. Osallistujajoukko on entuudestaan hyvin ryhmäytynyt, mikä helpottaa työskentelyä soveltavan teatterin parissa ja mahdollistaa haastavampien tehtävien tuomisen ryhmään myös jatkossa.

⁴⁵ Sirén 2009, 7-9. Kursivointi projektin tutkijan.

⁴⁶ Mt., 9-10, 11. Tapaamiskertojen forum –työskentelyssä oli mm. seuraavia aiheita: ”1. ulkonäkövaatimukset, pitäisi olla kaunis, nuori ja laiha 2. elämässä pitäisi osoittaa menestyvänsä taloudellisesti 3. elämä luo vaikutelmaa siitä, että koko ajan pitäisi olla kiire 4. koulutus paineet ovat kovat ja työkokemusta pitäisi saada, vaikka työtä ei saa kun ei ole kokemusta”; ”koti: lapset ja siivous, urheilun katsominen tv:stä, koiran ulkoiluttaminen, nukkuminen, koneella istuminen, lukeminen, tv:n katsominen lapsen kanssa”; ”1. Miksi kukaan ei jaksakaan mitään ja halua mitään? 2. Hoitajille lisää liksaa! 3. Ei eläinkokeille! 4. Timo T.A. sucks”. (Mt., 12, 13, 14.) Tarkemmat kuvaukset ryhmän tapaamisiin sisältyneestä toiminnasta ks. mt., 10-17.

⁴⁷ Lähteenä Sirénin raportit projektin tutkijalle.

Joukossa on kaksi täysin uutta kuntoutusryhmän jäsentä, jotka olivat tulleet vastikään mukaan toimintaan. Hyvän ryhmädynamiikan ansiosta uudet sukelsivat helposti joukkoon. Ryhmä on aktiivinen ja keskittyvä. Ensimmäinen kerta sisältää tutustumista erilaisten tehtävien kautta, mm. fyysisiä kontaktiharjoitteita ja leikkejä, joissa paljon liikettä. Myös keskittymisharjoitukset toimivat. Ryhmä sisäistää tehtävät nopeasti ja jaksaa työskennellä keskittyneesti.

Huumoria ja heittäytymistä tehtäviin löytyy selvästi. Ensimmäisen kerran jännitys purkautui eri tavoin; joku pujahti yllättäen tupakalle, toiset kommentoivat puolivälissä jännitystään. Lopussa monet kertoivat alkujännityksen jälkeen tekemisen olleen helppoa ja mukavaa. Kohderyhmän haasteena saattaa olla eri päivinä osallistujien vaihteleva kunto ja sitä kautta jaksaminen tai halu osallistua. Lähtötilanne tuntuu erinomaiselta.

[..]

Tapaamisia tässä vaiheessa takana on kaksi kokonaista sessiota (ja yksi lyhyt esittely). Ryhmä on ensivaikutelman mukaisesti aktiivinen ja toimintakuntoisuudeltaan homogeeninen. [...] Olemme työskennelleet kahdella rintamalla, toisaalta kontaktia ja keveyttä olemiseen etsien erilaisten ryhmätyömenetelmien, leikin ja improvisaation kautta. Toisaalta olemme lähestyneet arkea ja osallistujien omaa kokemusmaailmaa forum-teatterin menetelmiä soveltaen. Yksityisyyttä olemme tutkineet fiktion kautta, emme yksittäisten osallistujien henkilökohtaisia kokemuksia ruotien.

Merkillepantavaa on ryhmän keskittymiskyky ja tahto heittäytyä yhdessä tekemiseen. Ryhmän taustalla toimii erittäin osallistumishaluinen ja innokas

ohjaaja- ja harjoittelijajoukko, mikä varmasti myötävaikuttaa ryhmän itsensä aktiivisuuteen.

Ohjaajan ja tutkijan havaintoja

Projektille tuottamassaan oppimateriaalissa Sirén toteaa, että Lumikit –ryhmän työpajoissa tärkeitä osallistavia tekijöitä olivat etäisyys hoidolliseen kontekstiin sekä mielenterveyspalvelujen ohjaajien heittäytyminen toimintaan tasavertaisina ryhmän jäseninä. Tällä tavoin rakennettu aktiivinen prosessi kannusti kuntoutujien omaa panostusta työskentelyyn sekä auttoi muodostamaan uusia kohtaamispintoja työntekijöiden ja kuntoutujien välille (myös muiden yhteisön toimintamuotojen kannalta).⁴⁸ Tutkijan näkökulmasta tämänkaltainen demokraattisuus on omiaan vähentämään niitä sosiaalisiin tilanteisiin ja yhteisöllisyyteen liittyviä (sekä usein ulkoapäin saneltuja) ennako-oletuksia, jotka haittaavat mielenterveyskuntoutujien omanarvontunnon säilymistä ja kohentumista. Toiminta auttoi selvästi myös kuntoutujien kykyä käsitellä oman ongelmakenttensä taustoja. Osallistujien omaa elämää sivuavat – mutta ei varsinaisesti käsittelevät – fiktiiviset forum-teatterin kohtaukset tarjosivat ryhmätilanteessa kunkin voimavaroihin sopivat mittasuhteet ongelmien pohdinnalle.

Oppimateriaaliin sisältyneen Kunnari –hoitotyön ohjaajien haastattelun⁴⁹ pohjalta voidaan sanoa, että soveltavan teatterin kaltainen luova, ilmaisukeskeinen, tunteita jäsentävä ja yhteisöllinen prosessi voi toimia tehokkaana osana mielenterveystyötä. Sen arjesta etäännyttetyt, ”ihmisen kokoiset” ja mielikuvitusta ruokkivat työmuodot pystyvät projektissa syntyneiden kokemusten mukaan tarjoamaan hedelmällisiä aiheita, kysymyksiä ja (jatko)toimintamalleja myös mielenterveyskuntoutuksen varsinaisille

⁴⁸ Sirén 2009, 26.

⁴⁹ Sirén 2009, 17-24. Haastateltavina Kunnari - palvelujen vastaava ohjaaja, mielenterveyshoitaja Leena Falck sekä sairaanhoitaja Essi Ahva.

hoitoprosesseille. Kunnari -palvelujen vastaavan ohjaajan Leena Falckin ja sairaanhoitaja Essi Ahvan mukaan soveltavan teatterin työmuodot voivat tukea mm. ongelmanratkaisua, muistia, kielellisiä taitoja, puheen tuottamista, ymmärtämistä, käsitteiden hallintaa, tunteiden ilmaisua, eleiden ja ilmeiden tuottamista sekä muita vuorovaikutukseen liittyviä taitoja. Tämä on tärkeää esimerkiksi skitsofreniaan sairastuneiden kohdalla, kun kognitiiviset taidot ovat ratkaisevasti heikentyneet ja kuntoutuksen tulisi kohentaa näitä valmiuksia tai peräti palauttaa ne.⁵⁰

SOPIMUSVUORI RY (Nuorten päivätoiminta), ohjaaja Minna Mäkinen

NUORTEN PÄIVÄTOIMINTAKESKUS (Tampere)⁵¹

Sopimusvuori ry:n Nuorten päivätoimintakeskus tarjoaa palveluja 16-29 -vuotiaille psykiatrisessa avohoidossa oleville nuorille ja nuorille aikuisille. Vuodesta 1996 toiminut, Tampereen ainoa vain nuorille suunnattu päivätoimintakeskus tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet kuntoutumiseen ja tulevaisuuden miettimiseen yhdessä osaavan henkilökunnan ja muiden samassa tilanteessa olevien kanssa.

Toiminta perustuu vapaaehtoiseen sitoutumiseen. Toiminnan tavoitteena on tarjota psykiatrisessa avohoidossa oleville nuorille ja nuorille aikuisille turvallinen yhteisö, jossa voi henkilökunnan ja muiden samanikäisten tuella harjoitella erilaisia arkielämän taitoja ja sosiaalisia valmiuksia.

Yhteisön tarkoituksena on myös tarjota asiakkailleen heidän ikävaiheensa kehitystehtävien edellyttämä vertaisryhmä. Tavoitteena on lisäksi tukea asiakkaana olevia nuoria ja nuoria aikuisia heidän tulevaisuudensuunnitelmiansa tekemisessä ja toteutuksessa. Kaikille yhteisön jäsenille laaditaan tavoitesuunnitelmat yhdessä heidän kanssaan.

⁵⁰ Sirén 2009, 21.

⁵¹ Tiedot: <http://www.sopimusvuori.fi/nuortenptk/index.php?sivu=home>;
<http://www.sopimusvuori.fi/nuortenptk/index.php?sivu=toimintaperiaatteet>. (Osoitteet 10.9.2009.)

Ohjaaja Mäkisen keskeisimmät päämäärät ja teemat nuorten mielenterveyskuntoutujien työpajoissa olivat *osallistumishalun herättäminen, sosiaalisten taitojen kartuttaminen* ja nuorten *tulevaisuudennäkymien kartoittaminen*. Työskentelyssä oli aineksia improvisaatiosta, avoimesta draamaprosessista sekä yhteisö- ja forum–teatterin periaatteista.

Mäkisen kuvausta työskentelyprosessista:⁵²

Kurssi kulkee nimellä "Varaslähtö kesään". Osallistujajoukko on päivätoimintakeskuksessa kovin vaihtuvaa, joten työpajojen sisältö ja tavoitteet muokkautuvat paikalla olevien mukaan. Ensimmäisellä kerralla paikalla oli yhdeksän nuorta. Heille oli annettu myös lupa tulla katsomaan millaista toiminta on, joten varmuutta seuraavan kerran kokoonpanosta ei ole. Osallistujat olivat melko surullisissa tunnelmissa. Osalla ryhmäläisistä kontakti oli vähäistä, melkein olematonta. Pääpaino ensimmäisellä kerralla oli keskinäisellä tutustumisella, mutta myös tutustumisella minuun. Annoin ryhmälle mahdollisuuden kysellä minusta kaikkea, mitä he halusivat tietää ja pyysin heiltä myös palautetta itsestäni. Halusin tällä tavoin luoda turvallisuutta ja tunteen "avoimesta pelistä". Päätin yhdessä ryhmän kanssa, että valmistelen seuraavat tapaamiskerrat jonkin tietyn teeman ympärille, ja katsomme sitten yhdessä olenko ottanut esiin heitä kiinnostavia aiheita, vai tulisiko ohjelmaa vaihtaa. Kokoontuminen oli hyvin haastava ja koskettava.

Seuraavalla kerralla paikalla oli viisi nuorta, kolme poikaa ja kaksi tyttöä. Pojista yksi oli uusi tulokas. Edelliseen kertaan verrattuna tunnelma ryhmän jälkeen oli kevyt ja rauhallinen. Sain kontaktin kaikkiin ryhmäläisiin ja se tuntui lupaavalta. *Huumorin ja leikin* avulla murtui monta pientä porttia. Työskentelimme myös mielikuvien tasolla ja osallistujat työstivät tilanteita ja tunnelmia varmalla

⁵² Lähteenä raportit projektin tutkijalle.

otteella. Persoonallisuuksien väläyksiä sain myös ihailtavakseni; pieninä sävyinä, mutta kuitenkin. Toiveeksi jäi, että ryhmän ydin olisi myös täällä syntynyt. Tämänkaltaisissa ryhmissä *jatkuvuus* on jo suuri saavutus. Rakensimme ryhmässä pareittain pienoisenäytelmiä, joita parit esittivät toisilleen. Tuloksena oli ehjiä, hauskoja tarinoita.

Kolmas kokoontuminen. Ryhmässä satelee katseita, huumoria ja kekseliäitä sekä omaleimaisia pienoisesityksiä. Ryhmän ydin on pysynyt kiinteänä, ja uusiakin jäseniä on tullut mukaan. Oloni helpottuu, ja luulen näin olevan myös heidän kohdallaan. Meistä on tullut ryhmä. Ero ensimmäisen ja kolmannen kerran välillä on huima. Eräs osallistuja, joka tuskin puhui ensimmäisellä kerralla, esiintyy nyt jo varsin avoimesti, "pääroolissa". Ohjaajalle tällainen tilanne on tietenkin mitä parhainta palautetta. Aiheet halutaan pitää *keveinä*, ja se sopii minulle. Osallistujat harjoittavat ryhmässä jo nyt niin moninaisia ilmaisuun liittyviä ja sosiaalisia taitoja, että syvemmät aiheet voidaan jättää varsinaisiin terapiaryhmiin.

Tilanteessa on kuitenkin oltava valppaana. Mitä turvallisemmaksi ryhmä tulee, sitä avoimemmaksi se myös tulee. Riemu, jota ryhmässä syntyy on kuitenkin aitoa ja hellyyttävää. Ryhmäläisten kesken on muodostumassa tietynlainen huumori, joka on täysin heidän näköistään. Tutkimusmatkani heidän kanssaan jatkuu vielä kaksi kertaa. Koen, että ryhmä on projektin kohderyhmistä haastavin ja vaatii tarkkaavaista kuuntelua ja vaistoa. Se on siksi myös varsin kiehtova ja mielenkiintoinen.

Neljäs kerta, paikalla kaksi nuorta. Lämmittelyjen ja keskustelujen jälkeen suuntaamme kohti päivän teemaa, *tulevaisuutta*. Tiukka paikka, mutta nuorilla täysi luottamus minuun ja toisiinsa. Huimaa työskentelyä ja jäsentämistä, eläytymistä ja heittäytymistä, varmuutta ja epävarmuutta. Tuntui, että

työskentelyssä jotain myös aukesi, liikahti eteenpäin. Ei tosin ole varmuutta siitä miltä kaikki tuntui siinä maastossa, jossa nuoret nykytilanteessaan liikkuvat. Tuntuma omiin ratkaisuihin jää toisinaan ilmaan ja arvailujen varaan. Ainoa mihin siinä tilanteessa voi tukeutua on oma tunne, ja se mitä aistii ryhmästä.

Ohjaajan ja tutkijan havaintoja

Osallistumishalun herättämiseen projektin työprosessi vastasi ohjaajan näkökulmasta varsin hyvin. Kokoontumisista muodostui hetkiä, jolloin muutoin rajoittuneet ilmaisu- ja kontaktinottokyvyt aktivoituivat. Keskeisiä avaimia tämän tilanteen mahdollistamisessa olivat *huumori*, käsiteltävien aiheiden lähestyminen *keveyden* kautta sekä *roolinotto*. Ryhmäläisten muutoin ahdistava ilmaisukuvasto muuttui positiivisempaan suuntaan nimenomaan roolissa suoritettuna, etäännytetyn tarkastelun kautta sekä erilaisen tarpeiston välityksellä (nuket, lelut, muut pienet esineet). Kuten Ehtookodon ryhmässä, myös nuorilla mielenterveyskuntoutujilla myönteiset kokemukset syntyivät hetkellisestä etäisyydestä omaan minuuteen ja sen ongelmiin. Soveltavan teatterin kannalta tämä merkitsee sitä, että sen hyödyntäminen varsinaisten kuntoutus- ja terapiaprosessien ohessa tai lisänä voi tarjota paitsi tarpeellisia irtiottoja vaikeasta elämäntilanteesta, myös työkaluja kuntoutujan identiteetin ja tulevaisuuden tarkasteluun ilman akuutteja omakohtaisia odotuksia tai tulospaineita.

2.6 Nuoret kehitysvammaiset

Projektissa työskenneltiin myös yhden nuorten kehitysvammaisten ryhmän kanssa päivätoimintakeskus Sinikkelossa Tampereella. Tutkija osallistui kahteen ryhmän tapaamiseen.

PÄIVÄTOIMINTAKESKUS SINIKELLO, ohjaaja Lotta Ora

SINIKELLO⁵³

Kehitysvammaisten Palvelusäätiö aloitti vuonna 1994 Mielekästä, mieluisaa ja kuntouttavaa päivätoimintaa -projektin. Projektin tarkoituksena oli miettiä ja etsiä vaikeavammaisten päivätoimintaan uudenlaisia vaihtoehtoja. Eräänä projektin tuotoksena syntyi päivätoimintakeskus Sinikello. Pirkanmaata palveleva päivätoimintakeskus Sinikello aloitti toimintansa keväällä 1999.

Sinikellon päivätoiminnan asiakkaat ovat paljon tukea tarvitsevia nuoria. Päivätoiminnan tavoitteena on arjessa selviytymisen tukeminen ihmisen omaa luovuutta hyväksi käyttäen. Päivätoiminnan tavoitteet ja päivätoimintapäivien määrä suunnitellaan yhdessä asiakkaan ja hänen läheistensä kanssa. Päivätoiminta Sinikellossa koostuu toiminnallisesta tekemisestä, taiteesta, liikunnasta ja elämyksistä.

Sinikellon työpajojen ryhmä koostui noin kymmenestä nuoresta aikuisesta. Keskukseen johtaja Samu Salo tunsu soveltavan teatterin kaltaisen yhteisötyön merkityksen, ja keskus oli hyödyntänyt toiminnassaan yhteisötanssia tanssija Marjo Hämäläisen ohjaamana jo kuuden vuoden ajan. Voimavara! –projektiin osallistunut ryhmä oli totutellut työskentelemään tanssin ja draaman keinoin syksystä 2008 lähtien. Tässä työskentelyssä aiheena olivat olleet mm. *tunteet*. Yksi Sinikellon työntekijöistä oli ohjannut draamaa ryhmälle, ja työskentelytavan oli todettu sopivan asiakkaille hyvin.⁵⁴

*Työskentelyn haasteita*⁵⁵

- 1) Kuinka aloittaa työskentely yhteisössä, jossa on jo aktiivinen draamatoimija, niin ettei astu hänen – tai kenenkään muunkaan – toimintakentälle?
- 2) Ensikokemus ryhmästä oli, että aiheita ja niiden lähestymistä sekä työstämistä tulee pelkistää. Toisaalta monet aiheet, jotka ryhmää kiinnostivat,

⁵³ Tiedot: <http://www.tukena.fi/palveluyksikot/paivatoimintakeskus/>. (Osoite 16.9.2009.)

⁵⁴ Ora 2009b.

⁵⁵ Lähteenä Oran raportit projektin tutkijalle.

olivat "aikuisten juttuja". Kuinka päästä käsittelemään näitä toiminnassa, kun abstraktien asioiden käsittelyvalmiudet eivät ole välttämättä vahvat? Mennäänkö suoraan aiheeseen, vai lähestytäänkö sitä symbolisesti? Tärkeää tässä vaiheessa on tunnistaa ja tiedostaa ne arvot jotka yhteisössä ovat vallitsevia, ja sitten toimia niiden mukaisesti mutta sovelletusti, eettisesti kestävästi. Pitää neuvotella, kerätä tietoa, aistia, tutustua, herkistyä.

Ora kuvaa projektin toimintaa Sinikkelossa mm. seuraavasti:⁵⁶

Työprosessin aloittamisesta

Sovimme kahden keskuksen työntekijän kanssa työskentelyn suuntaviivoista ja aikatauluista. Toinen työntekijöistä oli ohjannut ryhmälle draamaa aikaisemmin, ja hän kertoi miten siinä prosessissa toimittiin. Sain myös kuulla yhteisön arvoista ja ohjauksellisesta otteesta (myös henkilökunta kertoo päivittäin omat kuulumisensa, eikä omaksu tiukan ammatillista ohjausotetta asiakkaisiinsa). Sovimme myös, että joku työntekijöistä on työskentelyssä aina mukana. Sinikellon kohdalla huomaa selkeästi, kuinka helppo on päästä sisään yhteisöön, jolla on positiivinen kokemus yhteisötaiteesta.

Ryhmästä/prosessista

Ryhmässä oli kymmenen erikuntoista nuorta kehitysvammaista, joista viisi kommunikoi puheella suhteellisen hyvin, mutta puolet ei juurikaan puheella. Muutamalla puhumattomalla oli vain lievä kehitysvamma, ja he kommunikoiivat muilla tavoin: katseella, äännähdyksin, lentävällä lauseella "koska on ruoka?" tai keholla. Ikähaarukka oli 18-29 vuotta. Pyörätuolilla liikkui neljä nuorta (joista kolmea oli avustettava) ja yksi osallistujista oli sokea. Mukana oli aina 1-2 työntekijää avustamassa, mutta myös työpajan osallistujina. Tapaamiskerroiksi sovittiin seitsemän aamutapaamiskertaa, vähintään yksi

⁵⁶ Lähteenä Ora 2009b.

kerta viikossa, parhaimillaan kaksi tapaamista viikossa tunnin kerrallaan. Säännöllinen *draamapäivä* olisi toiminut prosessin kannalta parhaiten, mutta se ei onnistunut projektin kokonaisuikataulun vuoksi. Kokoontumiset kuuluivat keskuksen päivätoimintaan, mutta poissaoloja tuli jonkin verran kotipäivien, sairastumisten tai fysioterapian takia. Tilana toimi avoin toiminta- ja oleskelutila, joten keskuksen muu toiminta vaikutti työskentelyyn jonkin verran.

Tavoitteet

Keskeisiä tavoitteita työskentelyssä olivat mielihyvän tuottaminen, elämyksien ja virikkeiden tarjoaminen, tarinan toimiminen vuorovaikutuksen, pohdinnan ja toiminnan välineenä, ilmaisukyvyyn tukeminen, muistamisen ja osallistumisen helpottaminen sekä tunteiden kokeminen.

Lähestymistavat

Työskentelyssä pyrittiin *tarinan kautta tavoitteisiin*. Kuten ruotsinkielisen päiväkodin ryhmässä, myös Sinikellossa kommunikaatiomuotona toimi *avoimeen draamaprosessiin* nojaava työtapana. Pää tavoitteena ei kuitenkaan ollut yhtenäisen taiteellisen lopputuloksen luominen, vaan kertomisen, esittämisen ja keskinäisen kommunikaation kautta syntyvä luova ja positiivinen ilmapiiri.

Tuotettavan tarinan lähtökohtana oli pieni lapsi, joka vähitellen kasvaa aikuisuuteen. Ryhmä valitsi päähenkilöksi pojan (ryhmässä oli eniten nuoria miehiä). Ohjaaja lähti valmiista tarinan alusta (tapahtumat lapsuudessa), jota pyrittiin sitten kehittämään ryhmän valitsemaan suuntaan. Tarina kertoi pääasiassa aikuiseksi kasvamisesta: harrastuksista, ystävistä, perheestä, rakastumisesta, kaipuusta ja itsemääräämisoikeudesta. Alla tarinan avainkysymyksiä ja niihin saatuja vastauksia:

Milloin voi asua yksin? "Silloin kun osaa lämmittää saunan."

Milloin on aikuinen? "Silloin kun tulee finnejä."

Työtavat

Tapaamisten alussa suoritettiin aina vireystason päivitys: olenko pirteä, tavallinen vai väsynyt? Tämä tuli ilmaista käsillä. Sen jälkeen kaikilta kysyttiin vuorotellen: Mikä vaikuttaa pirteyteen, tavallisuuteen ja väsymykseen? Kierroksen jälkeen lähdettiin kevyesti liikkeelle tilaan ja toimintaan, kertoen yhteistä tarinaa samanaikaisesti. Apuvälineitä toiminnassa: tilan ja paikan määrittely tarkaksi; mielikuva- ja aistimatkat; ohjaaja roolissa; joko-tai -valinnat janoilla; pienet ryhmäkeskustelut; ryhmäläisten haastattelu; "äännelmät ja liikelmät" (kunkin osallistujan omat sovellutukset).

Ryhmän tuottama tarina liitettiin mukaan diplomiin, jonka ohjaaja jakoi osallistujille viimeisellä kokoontumiskerralla. Alla tarina tapahtumineen:

Jalmarin tarina

Olipa kerran pieni poika. Kahdeksanvuotias. Jalmary nimeltään. Hän asui vanhempiansa kanssa suuressa kaupungissa. Jalmary oli onnellinen. Hänellä oli paljon ystäviä. Eräänä päivänä Jalmaryn vanhemmat kertoivat uutisen: Perhe oli ostanut kesämökin saaresta. Siellä vietettäisiin koko kesä. Jalmary ei halunnut muuttaa kesäksi pois kaupungista, vaan ei auttanut panna vastaan. Jalmarynkin oli lähdettävä. Matkatavarat pakattiin. Oli aika lähteä!

Saarella tuntui yksinäiseltä. Siellä ei ollut ystäviä. Jalmary kierteli rannoilla ja metsissä. Mökin lisäksi saarella oli toinen rakennus. Vanha majakka, joka varoitti laivoja karikoista. Tuuli humisi puissa ja aallot löivät rantaan. Öisin Jalmary ei saanut yksinäisyyttään nukuttua. Niin paljon hän ikävöi ystäviään.

Yhtenä iltana Jalmari lähti luvatta metsään. Hän eksyi. Alkoi hämärtää. Jalmaria rupesi pelottamaan ja hän juoksi itsensä hieken yrittäen löytää mökille. Tuli kylmä. Jalmari oli jo itkuun purskahtamaisillaan kun hän näki valon tulvivan mökin ikkunasta. Mikä helpotus!

Jalmari vanhemmat olivat sisällä mökissä huolestuneina, peloissaan ja vihaisina. He olivat etsineet Jalmaria kaikkialta. Rangaistukseksi Jalmari joutui jäämään arestiin. Viikoksi!

Aika kului ja Jalmari varttui. Hän kasvoi nuoreksi mieheksi. Omasta mielestään Jalmari oli nyt aikuinen. Taas vanhemmat ilmoittivat Jalmarille, että oli aika matkustaa saarelle. Jalmari vakuutti vanhemmilleen voivansa jäädä yksin kaupunkiin. Tietysti Jalmaria mietitytti oma pärjääminen, mutta hän sai luvan jäädä.

Kaupungissa Jalmari kuunteli musiikkia, katsoi televisiota, tapasi ystäviään, pyöräili ja pelasi jääkiekkoa. Hän tilasi joka päivä pizzaa pizzataksilla ja lihoi.

Puistossa Jalmari kohtasi kauniin tytön, Lauran. He vaihtoivat kuulumiset ja sopivat tapaamisen parin päivän kuluttua. He tapasivat toisen kerran jälleen puistossa ja söivät jäätelöä, mutta heillä ei ollut kauheasti puhuttavaa.

Saaressa isä laittoi kalakeittoa ja äiti luki lehteä. He miettivät miten Jalmari pärjää ja soittivat tälle. Isä sopi puhelimesta, että Jalmarin ystävä, Petri, voisi muuttaa Jalmarin seuraksi.

Jälkityöskentely ja arviointivaihe

Myös Sinikkelossa työskentelyä arvioitiin jälkikäteen suoritetuin haastatteluin.

Alla Sinikellon asiakkailta kysytyjä asioita sekä muutamia vastauksia:⁵⁷

1) Mitä draamasta jäi mieleen?

"se kertoi Jalmarista", "että osaa määritellä", "jäätelön syöminen", "se kun näyteltiin"

2) Mikä harmitti?

"Jäätelön syöminen, kun ei ollut puhuttavaa"

3) Mitä haluat sanoa Lotalle [ohjaajalle]?

"Hyvä oli", "puhu hitaammin"

Keskuksen ohjaajilta kysytyä & vastauksia:

1) Mitä draamasta jäi mieleen?

"Ollaan tekemisissä niin vakavasti kehitysvammaisten kanssa, että muutokset on pitkän prosessin juttu."

2) Missä yhteisötaiteen arvo piilee?

"Stimulaatioita asiakkaille, hyviä elämyksiä ja iloa."

3) Mikä työtavoissa toimivaa?

"Että sai vaikuttaa tarinaan, tehdä valintoja ja päättää itse."

4) Suurin haaste?

"Oma rooli ryhmässä, ettei vaan laittaisi sanoja suuhun. Siinä käy niin helposti niin."

5) Minkälaisia terveisiä jatkoa ajatellen?

"Idea on!"

"Jatkossa voisi tarkemmin miettiä tavoitteita ja viedä niitä läpi, edellyttää tarkempaa tutustumista asiakkaisiin ja taloon."

Ohjaajan ja tutkijan havainnot

Kehitysvammaisten kanssa tuotettu draamaprosessi teki ilmeiseksi sen seikan, että toisinaan hoiva-alan kohderyhmien itseilmaisunvalmiuksien ja tarpeiden moninaisuus tuottaa merkittäviä mutta vaikeasti mitattavia tuloksia.

⁵⁷ Lähteenä Ora 2009b.

Hyvinvointiin liittyvät ja sosiaalisia vaikutuksia tavoittelevat taideprojektit kohtaavat toimintakentällään kohderyhmiä, joiden kokemusmaailma opettaa sekä luovan työn ohjaajaa että sen tutkijaa perustavanlaatuisella tavalla. Sosiaaliset ja eettiset kohtaamistilanteet sekä yhteisöllinen luovuus voivat rakentua hienovaraisten katseiden, eleiden ja kontaktien varaan, eikä näiden tilanteiden arvoa tai vaikutuksia voi välttämättä purkaa tai analysoida virallisten raportointien kautta. Luovan toiminnan merkitys voi kiteytyä hoiva-alalla jo niissä pienissä hetkissä, joissa toimintaan osallistuvat ilmaisevat tapaamisista syntyneet ilon ja onnistumisen tunteet, kukin omalla tavallaan.

Samasta syystä henkilökunnan toimintaan kohdistuvat vaikutukset voivat tulla esiin epäsuorasti, asiakkaiden yleisenä vireystilan parantumisenä, itseilmaisuvälmiuksien ja –taitojen kasvuna sekä luovan ryhmätoiminnan edellytysten kohentumisena.

Yllämainitut Sinikellon ohjaajien kommentit soveltavan teatterin vaikutusmahdollisuuksista heidän omassa työympäristössään osoittavat kuitenkin, että tämänkaltaiset vaikutukset saattavat vaatia luovien prosessien pitkäkestoista ja tavoitteellista sitoutumista yhteisöjen toimintaan ja periaatteisiin.

3. YHTEENVETOA PROJEKTI STA

Ylös –hankkeen projektipäällikön Niina Torkon mukaan Voimavara! –projektissa liikuttiin vahvasti soveltavan teatterin *perusolemuksen* äärellä, sillä toimintamallien ja työskentelyvaiheiden rakentamisen tai hyödyntämisen lähtökohdat eivät olleet itsestään selviä. Tässä mielessä projekti edesauttoi

myös soveltavan teatterin metodisten valintojen sekä sosiaalisten ja taiteellisten tavoitteiden mielekkyyden arviointia.

Keskeinen havainto hoiva-alan kohderyhmien suhteen oli se, että harjoitteet oli hyödyllistä poimia useista eri lähtökohdista, eikä taiteellisia päämääriä ollut tarkoituksenmukaista asettaa ilmaisuvalmiuksien aktivoimisen edelle. Osallistujien tarkka kuuntelu kunkin tapaamiskerran perusedellytysten arvioimiseksi ja harjoitteiden sekä taustamateriaalin hyödyntäminen ennen kaikkea heidän omien tuntemustensa työvälineinä osoittautuivat parhaiksi tavoiksi saavuttaa projektin hyvinvointipäämääriä.

Työprosessien aikana olikin tärkeää muistaa, että vaikka hyvinvointiin liittyvän teatterityön lähtökohdat pohjautuisivat yleisiin tai erityisiin havaintoihin maailmasta tai inhimillisen kanssakäymisen epäkohdista ja mahdollisuuksista, muokkaa jokainen kohtaaminen hoiva-alan kohderyhmien kanssa näitä havaintoja omaan, arvaamattomaan suuntaansa. Projektityön lähestymistavat oli pohdittava kunkin ryhmän kohdalla aina uudelleen. Hyvin erilaisten toimintaympäristöjen valikoituminen yksittäisen ohjaajan työkentäksi toimi tällä tavoin myös ohjaajien työskentelyvalmiuksia laajentavana tekijänä.

Laajemman koulutuspoliittisen tarkastelun kannalta tämä merkitsee sitä, että soveltavaan teatteriin liittyvä luovan alan koulutus hyötyisi merkittävästi erilaisista työjaksoista hoiva-alan yhteisöissä. Lotta Oran (2009b) mukaan projektiin liittyvän

[t]yöelämätiedon tuominen opiskeluun on tärkeää. Se kirkastaa omaa käyttöteoriaa ja omia ammatillisia vahvuuksia. Ajan, paikan ja rauhan järjestymisen suo mahdollisuuden aitoon kohtaamiseen ja asioiden pohdintaan monesta eri näkökulmasta. Se on hektisessä ajassamme

entistä tärkeämpää ja edellytys sille, että jaksamme työskennellä ryhmissä ammattitaitoisesti ja luovasti jatkossakin. Yhteistyön tekijä kohtaa uusia, yllättäviäkin, ammatillisia tilanteita; eettinen vastuu poikkeaa perinteisestä taiteilijan työstä. Tärkeimmäksi nousee, kuinka saattaa yhteisön ääni kuuluviin.

Työprosesseja hyödyttäneet sekä haitanneet seikat ja olosuhteet Ora (2009b) puolestaan tiivistää seuraavasti: projektia hyödyttivät ohjaajien "vapaat kädet" ja luova vapaus mennä kohti omia vahvuuksiaan tai haasteitaan; tilaajan luottamus ja usko projektiin; yhteisöjen innostus asiaan; esimiehen kannustava ja läsnäoleva työote; tutkijan vilpittömän kiinnostus työhön; oma ammatillinen koulutus ja työkokemus; vanhat, tutut, luotettavat ja inspiroivat työtoverit; assistentin huolellinen työ (esityö: yhteisölistat, jälkityö: tilastokoonnit). Keskeisimmät työprosesseja haitanneet tekijät olivat Oran mukaan projektin lyhyt kesto sekä osin epätarkoituksenmukaiset tilat ja/tai ryhmäjaot.

Tutkimukselliselta ja taiteelliselta kannalta merkittävä havainto oli se, että monissa projektin työskentelyprosesseissa lähestyttiin työpajoihin osallistuneiden omaan elämään sitoutunutta "dramaturgiaa". Tätä kautta heidän kokemuksensa ja ajatuksensa tuntuivat saavan selkeämmän muodon suhteessa siihen elämäntilanteeseen, johon hoiva-alan yhteisöissä tarjotaan apua ja ratkaisumalleja. Kuten jo aiemmin todettiin, arjen ilmiöiden ja laajempien henkilökohtaisten ongelmien käsittely dramatisoinnin ja etäännytetyn tarkastelun kautta herättivät luottamusta siihen, että elämässä kohdatut ongelmat ovat myös hallittavissa.

Tutkivina, kysyvinä ja kyseenalaistavina luovan toiminnan välineinä draama ja teatteri pystyvät laajentamaan paitsi hoiva-alan asiakaskunnan käsityksiä omasta elämäntilanteestaan, myös hoitohenkilökunnan ajatuksia oman

työkenttensä tavoitteista ja merkityksistä. Tämänsuuntaiset tulokset vaativat kuitenkin konkretisoituakseen pitkäjänteistä työtä ja soveltavan teatterin selkeämpää sitouttamista hoiva-alan yhteisöjen toimintaan, periaatteisiin ja päämääriin.

Projektin työntekijöiden kesken järjestetyssä päätöskeskustelussa 13.8.2009 todettiin monen lupaavan luovan prosessin jääneen kesken projektin lyhyen keston vuoksi. Vastaavanlaisten työprosessien rahoitusta mietittäessä olisi siis tärkeää pohtia pitkäkestoisten projektien mahdollistamista esimerkiksi *jatkuvan projektiluonteisen rahoitusmallin* kautta. Näin soveltava teatteri voitaisiin sitouttaa hoiva-alan työmuodoksi tavalla, joka palvelee pitkäjänteisiä hyvinvointiin liittyviä kehitysprosesseja mutta pystyy samalla jatkuvasti muokkaamaan työskentelyn metodeja uusien kohderyhmien sekä lähestymistapojen kautta.

Huomattavaa apua toiminnan vakiinnuttamiseksi voisi tarjota myös hoiva-alan ja soveltavan teatterin lähtökohdat yhdistävä yrittäjyysvalmennus. Kyseinen valmennus pystyisi palvelemaan sellaisten liiketoimintamallien rakentamista, joiden mukaan alueellinen tai valtakunnallinen käsitys *tuottavuudesta* tulee määritellä uudelleen koskemaan tuotettua *hyvinvointia, sosiaalista yhdenvertaisuutta* sekä *jaksamista* niin hoiva-alan asiakaskunnan kuin työntekijöidenkin kohdalla.

Valmennuksen lähtökohtien ja toimintamallien muodostumista olisi puolestaan mahdollista helpottaa siihen liittyvien pitkäkestoisten sekä strategisten kartoitus- ja kokeiluprosessien avulla. Nämä prosessit vaativat soveltavan teatterin ammattilaisten ja opiskelijoiden, näiden sekä hoiva-alan toimijoiden muodostamien yhteisöjen ja yritysten sekä soveltavan teatterin sosiaalisista vaikutuksista kiinnostuneiden tutkimusyksiköiden määrätietoista yhteistyötä.

LÄHTEET

Boal Augusto 2000. *Theater of the oppressed*. London: Pluto Press.

Johnstone Keith 1997. *Impro: improvisoinnista iloa elämään ja esiintymiseen*. Suom. Simo Routarinne. Helsinki: Yliopistopaino.

Lampo Marjukka 2009. Koko kansan olohuone: Kartoitus yleisötyön tarjonnasta ja tarpeesta suomalaisissa ammattiteattereissa. Ylös – Ammattiteattereiden yleisötyön kehittämishankkeen hankemateriaali.

Louhija Marja 2005. Esipuhe teokseen *Draamaa ja teatteria yhteisöissä*, s. 7-8. Toim. Ventola Marjo-Riitta & Renlund Micke. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja, Sarja B: Oppimateriaalit 5.

Ora Lotta 2005. Teatteri-ilmaisun ohjaajana yhteisössä. Teoksessa *Draamaa ja teatteria yhteisöissä*, s. 106-113. Toim. Ventola Marjo-Riitta & Renlund Micke. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja, Sarja B: Oppimateriaalit 5.

Ora Lotta 2009a. IHME -luento Laurea AMK:n sosionomiopiskelijoille. Power point –esitys. Raportin toimittajan hallussa.

Ora Lotta 2009b. Voimavara!- raportti. Käsikirjoitus. Raportin toimittajan hallussa.

Sirén Kati 2009. Lumikit – forum-teatteri keskustelun välineenä Kunnari-hoitoyhteisössä. Voimavara! –projektin caseraportti/oppimateriaali. Raportin toimittajan hallussa.

Ventola Marjo-Riitta 2005. Vuorovaikutteisesti yhteisöissä. Teoksessa *Draamaa ja teatteria yhteisöissä*, s. 81-89. Toim. Ventola Marjo-Riitta & Renlund Micke. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja, Sarja B: Oppimateriaalit 5.

Ventola Marjo-Riitta & Renlund Micke 2005. Käytäntöjä. Teoksessa *Draamaa ja teatteria yhteisöissä*, s. 56-80. Toim. Ventola Marjo-Riitta & Renlund Micke. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja, Sarja B: Oppimateriaalit 5.